

Het 'Harlem' van Amsterdam

Onderzoek naar de reacties van politiek, welzijnsinstellingen en media op het groeiende aantal Surinaamse heroïnegebruikers in Amsterdam in de jaren zeventig

Tom Kieft

tom.kieft@student.uva.nl

Bachelor scriptie Geschiedenis

Scriptiebegeleider: Gemma Blok

18-12-2014

11.845 woorden

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Een ongelukkige samenloop	5
2. Het falende beleid tot 1981	12
3. Morele paniek en de Surinaamse verslaafden	21
Conclusie	30
Discussie	32
Bronnen	33
Literatuur	35

*Afbeelding op titelpagina afkomstig uit: P. Ruigrok (documentaire), *Andere Tijden: Bureau Warmoesstraat deel 2* (Hilversum 2011).

Inleiding

De Amsterdamse Zeedijk is door de vele cafés en Aziatische restaurants een bruisend deel van het Amsterdamse centrum geworden. Het is haast niet voor te stellen dat dit pittoreske straatje in de jaren zeventig het centrum was van de drugscriminaliteit. Dag en nacht was dit stukje Amsterdam overspoeld met heroïneverslaafden en handelaren. De buurt was onveilig, diefstal en criminaliteit kwam regelmatig voor; zelfs de politie kwam niet graag op deze straat. In de media viel snel het grote aantal Surinamers die op deze straat heroïne gebruikten en verhandelden op. Hierdoor kreeg de Zeedijk, volgens *De Telegraaf*, het imago van een zwarte getto en doopte deze krant deze straat op overdreven wijze om tot het 'Harlem' in de binnenstad van Amsterdam'.¹

In de jaren zeventig werd Amsterdam voor het eerst op grootschalige wijze geconfronteerd met heroïne. Een relatief groot deel van de mensen die met deze onbekende drug in aanraking kwam was van Surinaamse komaf; duizend van de zesduizend verslaafden in Amsterdam was Surinamer. Onmiddellijk werden er welzijnsinstellingen uit de grond gepompt. De gemeente was eerst terughoudend; de zorg zou moeten worden verricht door het maatschappelijk middenveld. Ook in kranten viel dit groeiende probleem snel op en deze stonden vol met berichten over de Surinaamse verslaafden. In dit onderzoek zijn de reacties op het groeiende Surinaamse aantal Surinamers in Amsterdam in de periode tussen 1974 en 1981 vanuit deze drie actoren onderzocht. De deelvragen in dit onderzoek beantwoord zijn luiden: Hoe raakten de Surinamers betrokken bij het gebruik van heroïne tussen 1972-1974? Hoe reageerden Surinaamse welzijnsinstellingen en de gemeente Amsterdam op het stijgende gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten tussen 1974-1982? Hoe reageerden kranten op het stijgende gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten tussen 1974-1981? Samen beantwoorden deze deelvragen de overkoepelende hoofdvraag: Hoe reageerden de Amsterdamse overheid, Surinaamse welzijnsinstellingen en media tussen 1972 en 1981 op het stijgende gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten in Amsterdam? Dit onderzoek draagt op deze manier bij aan de historiografie over de omgang met Surinaamse verslaafden in Amsterdam. Voornamelijk het beeld dat in de media geschetst werd van de Surinaamse verslaafden is niet eerder zo extensief onderzocht.

In de eerste paragraaf is de oorsprong van de drug heroïne uiteengezet. Dit opiaat werd in de negentiende eeuw ontwikkeld. In Nederland won deze drug echter tot 1972 nooit aan grootschalige populariteit. Opium, waarvan heroïne een synthetisch derivaat is, werd op kleine schaal gebruikt onder de Chinese gemeenschappen in Amsterdam en Rotterdam. Het gebruik van opium door deze mannen werd in Amsterdam aanvankelijk door de politie gedoogd. Toen

---

¹ C. Koring, 'Noodsituatie onder de Surinaamse jongeren', *De Telegraaf*, 22-10-1976, 7.

Nederlandse jongeren in de jaren zestig echter opium ontdekten, begon de politie deze opiumkitten te sluiten. Hierdoor ontstond er een markt voor de uit Azië afkomstige heroïne. De opkomende populariteit van heroïne viel samen met de komst van vele Surinaamse migranten naar Nederland. De grote toestroom Surinaamse migranten was de reactie op de aankondiging van de Surinaamse onafhankelijkheid in 1973. De Surinaamse migranten die naar Nederland kwamen hoopten hier een betere toekomst te kunnen opbouwen. Door verschillende bemoeilijkende factoren bleek het opbouwen van een nieuwe toekomst voor vele Surinamers echter moeilijker dan verwacht. De Surinamers waren veelal eenzaam en gefrustreerd in hun nieuwe thuisland. Hierdoor waren zij een makkelijke prooi voor de nieuwe drug heroïne.

Vanaf 1974 werd het groeiende aantal Surinaamse verslaafden gesignaleerd. Het maatschappelijk middenveld droeg in deze periode de verantwoordelijkheid voor de verslavingszorg. De Surinaamse verslaafden hadden echter slecht toegang tot de reguliere verslavingszorg. Hierom richtte de Nederlands-Surinaamse welzijnswerker Freddy Axwijk in deze periode meerdere welzijnsinstellingen op, die specifiek op de Surinaamse verslaafden in Amsterdam gericht waren. Het lukte Axwijk echter niet om snelle resultaten te boeken met zijn verslavingscentra. De overlast die de Surinaamse verslaafden bezorgden begon voor vele Amsterdamse burgers een hekelpunt te worden. De gemeente Amsterdam werd hierdoor gaandeweg steeds meer betrokken bij de oplossing van het Surinaamse verslaafdenprobleem in Amsterdam. Dit zou de gemeente aanvankelijk voornamelijk middels subsidieverstrekking en grootschalig politie optreden pogen te bewerkstelligen. Toen deze aanpak niet tot de gewenste resultaten leidde, zou de gemeente en niet langer het maatschappelijk middenveld vanaf 1981 de regie voor de Amsterdamse verslavingszorg in handen nemen.

In de derde paragraaf staan de reacties uit de media op het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam centraal. Vanaf 1974 werden de Surinaamse verslaafden een regelmatig terugkerend issue in Nederlandse kranten. In de media werd veelvuldig gesproken over de oorzaak van dit groeiende probleem. Hieruit kwamen dikwijls de slechte sociaaleconomische kansen die de Surinamers in Nederland hadden en het terughoudende gemeentebestuur tegenover drugsgebruik naar voren. De Surinamer zelf werd in de media ook veelvuldig neergezet als een bedreiging voor de maatschappelijke waarden. Aan de hand van de door Stanley Cohen gemunte sociologische theorie over de *morele paniek* (moral panic) is in deze paragraaf betoogd dat in de periode 1974 tot 1981 de Surinaamse verslaafden in kranten middels negatieve en stigmatiserende beeldvorming aangewezen werd als *volksduivel* (folk devil) van het vergrotende heroïneprobleem in Amsterdam. Zoals gezegd is de huidige historiografie over de mediabeeldvorming van de Surinaamse verslaafden in Amsterdam nog niet grootschalig onderzocht. Ook is deze beeldvorming van de Surinaamse verslaafden nog niet eerder geanalyseerd aan de hand van de morele paniek-theorie. Deze paragraaf biedt bij uitstek een

nuttige bijdrage aan de bestaande historiografie, omdat hierin voor het eerst het negatieve beeld dat over de Surinaamse verslaafden in de kranten werd gecreëerd grondig wordt geanalyseerd.

Naar de opkomst van heroïne in Nederland is al veel historisch onderzoek verricht. Marcel de Kort heeft in *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* uit 1995 een gedetailleerde ontstaansgeschiedenis van het synthetische opiaat heroïne beschreven.² Aanvullend met het onderzoek van Gemma Blok *Ziek of zwak. De geschiedenis van de Nederlandse verslavingszorg* uit 2011 vormen deze twee werken de basis voor de beantwoording van de eerste twee deelvragen.³ Het nieuwe onderzoek van Blok, *Achter de voordeur. Sociale psychiatrie vanuit de GGD Amsterdam in de twintigste eeuw* uit 2014, waarin de Surinaamse verslaafdenzorg in de jaren zeventig en tachtig specifiek is behandeld biedt eveneens een belangrijke bijdrage aan deze scriptie.⁴ Het concept *morele paniek* wordt uit 'Moral Panic' and Moral Language in the Media' van Arnold Hunt uit 1997 geput.⁵ Het bronnenmateriaal en de onderzochte kranten in dit onderzoek zijn voornamelijk afkomstig uit *Beeld en Geluid*, de beeldbank van de publieke oproep, het online krantenarchief van *Delpher* en de selectie krantenmateriaal uit het Stadsarchief Amsterdam in de inventaris *Persdocumentatie op onderwerp*.⁶

---

² M. de Kort, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum 1955).

³ G. Blok, *Ziek of Zwak. De geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland* (Amsterdam 2011).

⁴ G. Blok, *Achter de voordeur. Sociale psychiatrie vanuit de GGD Amsterdam in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2014).

⁵ A. Hunt, 'Moral Panic' and Moral Language in the Media', *The British Journal of Sociology*, Vol. 48, No. 4 (1997) 629-648.

⁶ Website www.delpher.nl; Stadsarchief Amsterdam(SA), 30486, Stadsarchief Amsterdam: persdocumentatie op onderwerp, 2018-2020.

1. De opkomst van Surinaamse verslaafden in Amsterdam

De enorme migratiestroom van Surinamers naar Nederland sinds de aankondiging van de Surinaamse onafhankelijkheid in 1973 had voor velen niet ongelukkiger kunnen vallen. In 1972 werd heroïne in Nederland geïntroduceerd op de zwarte markt. Deze drug vond onder Nederlanders, toeristen en de nieuwe aanwas aan Surinaamse migranten een goede afzetmarkt. Vanaf 1974 werd schrijnend duidelijk dat Amsterdam te kampen had met een groeiend heroïneprobleem onder haar Surinaamse inwoners. Naar schatting waren sinds de komst van het opiaat heroïne in de Nederlandse hoofdstad duizend tot tweeduizend Surinamers verslaafd geraakt aan deze drug. Zij zwierven voornamelijk rond op de Zeedijk of in de omringende cafés van deze straat in het oude centrum van Amsterdam. In deze paragraaf wordt de aanloop naar deze crisis onder de Surinaamse Amsterdammers beschreven, en wordt de vraag beantwoord: Hoe raakten de Surinamers betrokken bij de handel in en het gebruik van heroïne in Amsterdam tussen 1972-1974?

Het onderzoek van Marcel de Kort, *Patiënt of delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* uit 1995, laat zien dat de komst van de drug heroïne naar Nederland in 1972 een lange aanloop kent. Heroïne is een gesynthetiseerd derivaat van opium. Dit middel is verkregen door middel van een chemisch proces; vrij in de natuur komt deze substantie niet voor. Opium, een natuurlijk pijnstillend middel, is het opgedroogde melksap van de papaverplant. Er zijn bronnen die bevestigen dat opium al in de oudheid door de Romeinen werd gebruikt als pijnstiller.⁷ In Nederland was opium tot de negentiende eeuw bij uitstek de belangrijkste pijnstiller binnen de geneeskunde. In deze eeuw zouden echter op farmaceutisch gebied vele ontwikkelingen gedaan worden waardoor opium haar sleutelrol in de geneeskunde zou verliezen. Zo werd in het begin van deze eeuw van opium morfine gemaakt. Morfine is een verdovend middel dat sinds de ontwikkeling tot vandaag de dag voor geneeskundige doeleinden gebruikt wordt. Morfine zou snel opium vervangen als belangrijkste pijnstiller in de medische wereld. Vrij snel werd de zware verslavende werking van het middel morfine echter bekend. Dit had als gevolg dat morfine in de geneeskunde langzaam met meer voorzichtigheid werd voorgeschreven, dit was mede door de komst van aspirine rond 1900 mogelijk.⁸ Nadat de verslaving aan opiaten als medisch probleem werd gedefinieerd, trachtte de medische wereld de verkrijgbaarheid van deze middelen in te perken op basis van de Wet op de Artsenijbereidkunst.⁹ Dit hield echter niet in dat er in 1900 in Nederland al werd gesproken over het wetmatig verbieden van opiaten.¹⁰

---

⁷ De Kort, *Tussen patiënt en delinquent*, 33.

⁸ Ibidem, 38.

⁹ Ibidem, 43.

¹⁰ Ibidem, 41.

In de negentiende eeuw werd verder geëxperimenteerd met de potente papaverplant en zo werden er andere synthetische derivaten ontdekt. Een van deze derivaten was heroïne. Bij de aanvankelijke ontdekking van het derivaat door de Engelse onderzoeker C.R. Wright werd geconcludeerd dat het een gevaarlijk middel was, waardoor verder onderzoek werd stopgezet. In de jaren negentig van de negentiende eeuw werd heroïne echter herontdekt door de Duitse Henrich Dreser. Dreser kwam tot de conclusie dat de drug bij uitstek geschikt zou zijn voor het behandelen van bronchitis en tuberculose. Daarbij werd door hem gesuggereerd dat heroïne morfine zou kunnen vervangen, omdat het nieuwe derivaat wel de positieve effecten zou hebben van morfine, maar niet verslavend zou werken. Na deze ontdekking kwam heroïne voor het eerst op de markt.¹¹ Al gauw zou men er echter achter komen dat de nieuwe drug vele malen verslavender en dodelijker was dan aanvankelijk werd gedacht.

Een wetmatig verbod op opiaten werd pas in 1919 in Nederland ingesteld. Op Amerikaans initiatief werden vanaf 1909 verschillende internationale opiumconferenties gehouden. Nederland en andere Europese landen traden met enige voorzichtigheid toe tot deze conferenties; vele Europese landen, waaronder Nederland, hadden namelijk grote economische belangen bij de handel in opium.¹² De internationale conferenties leidden tot de instelling van de Nederlandse Opiumwet in 1919. Deze wet dicteerde dat de productie en verkoop van verdovende middelen beperkt zou worden tot geneeskundige of wetenschappelijke doeleinden.¹³

Gemma Blok toont in haar werk uit 2012, *Ziek of zwak. Geschiedenis van de Nederlandse verslavingszorg* aan dat heroïne na de invoering van deze wet vrijwel onzichtbaar in Nederland was tot 1972.¹⁴ Andere westerse landen, zoals Engeland en de Verenigde Staten werden al eerder in de twintigste eeuw geconfronteerd met een groeiend aantal heroïneverslaafden.¹⁵ In Nederland werden slechts sporadisch buitenlandse gebruikers of zeelieden opgepakt die in het bezit waren van heroïne.¹⁶ Morfinegebruik en -verslaving zou in Nederland nog wel sluimerend aanwezig zijn. De verslaving aan morfine kwam echter voornamelijk voor in gegoede milieus; dit verslavende geneesmiddel was immers erg prijzig. Daarbij toont Bloks onderzoek aan dat de verslaving aan dit middel doorgaans niet gepaard ging met maatschappelijke verloedering.¹⁷ Van grootschalige morfineproblematiek werd in de twintigste eeuw dan ook nooit gesproken. Onder een andere groep in Nederland bleef opium door de twintigste eeuw heen wel een veel voorkomend en populair

---

¹¹ Ibidem, 40.

¹² Ibidem, 45.

¹³ Ibidem, 45.

¹⁴ Blok, *Ziek of Zwak*, 182.

¹⁵ A. Mold, 'Illicit drugs and the rise of epidemiology during the 1960s', *Epidemiol community health*, 61, 2007, 278-281, aldaar 271.

¹⁶ Blok, *Ziek of Zwak*, 182.

¹⁷ Ibidem, 30.

middel. In de grote steden als Amsterdam en Rotterdam werd door Chinese mannen opium gerookt. In Amsterdam zagen de autoriteiten het gebruik van opium door deze Chinese mannen aanvankelijk oogluikend toe. Dit gebruik werd niet als een gevaar gezien, zolang het gebruik binnen gesloten deuren bleef en het gebruik niet zou uitzaaien naar een groter deel van de bevolking.¹⁸ Zolang er geen gevaar voor de volksgezondheid dreigde, hield de politie zich afzijdig.

In de jaren zestig ontdekte de Nederlandse jeugd echter deze opium. Sommige Chinese opiumgebruikers uit de grote steden begonnen hun waar aan geïnteresseerde jongeren te verkopen.¹⁹ Vooral in Amsterdam en Rotterdam, waar deze Chinese opiumkitten gevestigd waren, begonnen Nederlandse middenstandsjongeren met deze drug te experimenteren. Zij rookten de opium, of injecteerden deze in vloeibare vorm in hun aderen. Zoals in Bloks *Ziek of zwak* wordt toegelicht, valt de opkomst van opiumgebruik onder jongeren samen met de opkomst van een nieuwe subcultuur. Binnen de kringen van deze subcultuur begonnen jongeren, voornamelijk in Amsterdam, steeds meer met marihuana, LSD en amfetaminen te experimenteren.²⁰

Opium won niet alleen onder recreatieve gebruikers aan populariteit. In *Ziek of Zwak* wordt aan de hand van dossiers uit de Jellinek het profiel van de vroege opiumgebruiker geïllustreerd. Vaak waren deze jongeren afkomstig uit *broken homes*: zij gebruikten opium om rotgedachtes te ontvluchten.²¹ Door de toenemende populariteit van opium kwam in 1972 de opiumproblematiek op de agenda van de politie. Er was gesignaleerd dat de Chinese opiumschuivers hun waar aan Nederlanders verkochten. Vanaf dit moment begon het politiecorps Amsterdam regelmatig controles uit te voeren in de opiumkitten in de Nieuwmarktbuurt.²²

Marcel de Kort ziet de repressieve aanpak van opiumverkoop als een van de factoren waardoor heroïne voet aan wal kreeg in Nederland. Doordat de politie vanaf 1972 begon met het arresteren van opiumhandelaren en het sluiten van opiumkitten begon er een schaarste aan opium te ontstaan in Amsterdam. Blok constateert dat tegelijkertijd in Azië, waar de heroïne werd geproduceerd, actief naar een nieuwe afzetmarkt werd gezocht. Eerder waren de Amerikaanse soldaten in Vietnam grote afnemers van de Aziatische heroïne. Toen de Vietnamoorlog ten einde kwam trokken vanaf 1970 vele Amerikaanse militairen weg uit Vietnam. Hiermee viel een belangrijke afzetmarkt voor de Aziatische heroïne weg. Het oog van de handelaren viel op Nederland. Nederland was vanwege de geografische ligging en goede infrastructuur zeer geschikt om als

---

¹⁸ Ibidem, 170-171.

¹⁹ Ibidem, 170-171.

²⁰ Ibidem, 173.

²¹ Ibidem, 173-174.

²² Z.A., 'Van hippies tot opiumschuivers en van platzak tot zeer rijk. Een Amsterdams avondje uit met de vreemdelingenpolitie', *Nieuwsblad van het Noorden*, 11-09-1972, 4.

distributiecentrum te fungeren voor de grootschalige heroïnehandel in Europa.²³ Daarbij hadden de hoofdsteden grote Chinese gemeenschappen waarmee de Aziatische handelaren contact wisten te leggen. Deze contacten waren essentieel. Volgens Blok vormden de Amsterdamse Chinezen in de jaren zeventig immers de brug voor de heroïneverkoop tussen Azië en heel West-Europa.²⁴ Het aanbod aan heroïne dat hierdoor in Nederland kwam, ging in De Korts woorden vooraf aan de vraag. Aanvankelijk was de markt verzadigd met de beschikbare opium, de vraag naar heroïne ontstond toen de traditionele opiumkitten door de politie gesloten werden en opium niet langer gemakkelijk verkrijgbaar was. De reeds aan opium verslaafde jongeren stapten, bij gebrek aan opium, over op heroïne. Hoewel heroïne een sterkere werking heeft, zouden zeker niet alle opiumverslaafden blij zijn geweest met de overstap naar de synthetische variant van opium. Er zijn namelijk aanwijzingen dat onder de opiumgebruikers aanvankelijk een zekere onwil was om over te stappen van opium naar heroïne.²⁵ Maar niet alleen aanvankelijke opiumrokers kwamen in aanraking met heroïne. Het aanvankelijke aantal opiumgebruikers was in 1970 een paar honderd, in 1973 schatte men het aantal heroïnegebruikers in Amsterdam op 1500. Bronnen wijzen uit dat nieuwe opiumgebruikers verleid werden de drug te proberen. Dealers verkochten heroïne aan nieuwe klanten voor zeer lage prijzen; soms gaven zij hun waar aan nieuwe klanten zelfs gratis weg. Na enkele weken gebruik raakten de gebruikers echter lichamelijk verslaafd en hadden de dealers nieuwe vaste klanten geworven.²⁶

De komst van heroïne viel samen met een andere belangrijke gebeurtenis in het Nederlandse sociale klimaat: de komst van driehonderdduizend Surinaamse migranten in tien jaar tijd. De migratie van Surinamers naar Nederland kent een lange traditie, die teruggaat tot in de negentiende eeuw. Deze migratie was echter vrijwel alleen weggelegd voor Surinaamse studenten, verlofgangers en gepensioneerden.²⁷ Dit veranderde in de jaren zestig van de vorige eeuw. De Surinaamse economie bevond zich in de slop, terwijl de Nederlandse economie in dit decennium juist floreerde. De migranten die in de jaren zestig naar Nederland kwamen waren niet meer uitsluitend afkomstig uit de economische elite, maar uit verschillende beroepsgroepen. Velen, maar uiteraard niet allen vonden in Nederland werk in het vak dat zij in Suriname hadden geleerd of beoefend.²⁸ Deze migratiestroom intensifieerde enorm toen Henck Arron, de nieuw verkozen premier van Suriname, in 1973 stelde dat hij ervoor ging zorgen dat Suriname voor het eind van 1975 onafhankelijk van Nederland zou worden. Den Uyl, de minister president van Nederland, stond

---

²³ De Kort, *Tussen patiënt en delinquent*, 229.

²⁴ Blok, *Ziek of zwak*. 182.

²⁵ Ibidem, 182-184.

²⁶ De Kort, *Tussen patiënt en delinquent*, 229- 230.

²⁷ M. van Nieuwkerk, *De krekkel en de mier. Fabels en feiten over maatschappelijke stijging van Creoolse en Hindoestaanse Surinamers in Nederland* (Amsterdam 2000) 18-19.

²⁸ Van Nieuwkerk, *De krekkel en de mier*, 18-19.

welwillend tegenover deze eis en op 25 november 1975 werd Suriname onafhankelijk.²⁹ Met de aankondiging van de onafhankelijkheid kwam er een migratiestroom op gang van mensen uit lagere sociaaleconomische milieus.³⁰ Hele families vertrokken naar Nederland in de hoop op een beter, welvarender bestaan. Deze migratiestroom bleef voortduren tot 1979. Surinaamse rijksgenoten konden zich tot dit jaar namelijk vrij in Nederland vestigen en daarmee het Nederlandse staatsburgerschap verkrijgen. Vanaf 1980 zou er een visumplicht gelden voor Surinamers om Nederland te betreden. Vanaf dat moment zou de migratiestroom dan ook indammen.³¹

Nederland, en specifiek Amsterdam, was slecht berekend op deze migratiestroom. Huisvesting en opvang schoten tekort, waardoor vele Surinamers intrek namen in armoedige pensions, gekraakte woningen³² of bij familie.³³ In deze crisissituatie kwamen vele Surinaamse jongeren in contact met heroïne. In 1980 zouden naar schatting tweeduizend Surinamers in Amsterdam verslaafd raken aan heroïne, dit was gelijk aan 5% van het totale aantal Surinaamse inwoners in de stad.³⁴ Het totale aantal heroïneverslaafden in Amsterdam werd in 1980 op tienduizend geschat, terwijl het totale inwoneraantal in Amsterdam was in 1985 675.500.³⁵ Verhoudingsgewijs raakten dus erg veel Surinamers in deze periode verslaafd aan heroïne.

Hoe het kwam dat zoveel Surinamers verslaafd raakten aan heroïne heeft vele onderzoekers in de afgelopen jaren geïnteresseerd. Dit fenomeen toont gelijkenis met andere gebeurtenissen in de geschiedenis waarbij grote concentraties migranten verslaafd raken aan drugs. Zo wijst Blok erop dat de Surinaamse betrokkenheid bij de heroïne niet de enige keer in de geschiedenis is geweest waarbij migranten verzeild raakten in drugsgebruik en handel. Zij bestempelt het als een wisselwerking tussen migratieproblematiek en het ruim voorhanden zijn van troost in de vorm van heroïne.³⁶ Het betrof een scala van sociale en economische factoren waardoor er relatief veel Surinamers in aanraking kwamen met heroïne. Zo stelt Blok dat de Surinaamse immigranten frustratie, eenzaamheid en verveling probeerden te verdrijven met heroïne.³⁷

De frustratie van vele Surinamers in Nederland kwam voort uit de gebrekkige kansen die zij hadden op de arbeidsmarkt. In tegenstelling tot de tijdens de jaren zestig, bevond de economie in de jaren zeventig in Nederland in reces. De economische crisis waarin de Surinamers zaten liet bij vele Surinamers de interesse opwekken naar de handel in heroïne. Door de gebrekkige arbeidsmarkt in

---

²⁹ G. Willems, *Suriname. De schele onafhankelijkheid* (Amsterdam 1983) 221-222.

³⁰ C. Fijnaut en F. Bovenkerk, *Inzake Opsporing. Enquêtecommissie opsporingsmethoden* (Den Haag 1995) Bijlage XI 3.2.3.2.

³¹ Van Nieuwkerk, *De krekkel en de mier*, 18-19.

³² Z.A., 'Surinamers uit kraakflat gezet', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 10-08-1974, 3.

³³ Blok, *Achter de voordeur*, 74.

³⁴ *Ibidem*, 74.

³⁵ W. Boterman, *Nieuwe woonpatronen van middenklassegezinnen in Amsterdam* (Amsterdam 2013) 2.

³⁶ Blok, *Ziek of zwak*, 208.

³⁷ *Ibidem*, 207.

Nederland voor de Surinaamse immigranten was de zoektocht naar alternatieven voor geld drukkend. De Surinamers die in de genoemde periode naar Nederland kwamen verwachtten een betere economische situatie tegemoet te komen. De Surinaamse jongeren die in de jaren zeventig Nederland betraden hadden vaak weinig onderwijs genoten. Daarbij zijn er tal van bronnen die bevestigen dat hun huidskleur hun kans op een baan ook aanzienlijk bemoeilijkte.³⁸ Dit alles werd hen nog verder bemoeilijkt doordat Nederland zich in deze periode in een economisch reces bevond.³⁹ De twee pieken van immigratie van Surinamers vielen onfortuinlijk samen met twee oliecrises in 1973 en 1979. Deze crisis hadden een werkelijke impact op de banenmarkt⁴⁰. De Surinamers, die al op basis van discriminatie en gebrek aan scholing moeite hadden met het vinden van een baan, werd het door deze crises nog verder bemoeilijkt. Deze frustratie leidde veel werkloze Surinamers naar het groeiende heroïnecentrum op de Zeedijk. De criminoloog Francis Ianni heeft onderzoek gedaan naar de relatie tussen georganiseerde misdaad en etniciteit. In dit onderzoek poneert Ianni dat de betrokkenheid van migranten in de georganiseerde misdaad het gevolg is van slechte kansen op de formele arbeidsmarkt. Drugshandel kan daartegenover als informele arbeidsmarkt worden gezien. Deze visie ligt op een lijn met het onderzoek van Peter Buiks naar de Surinaamse drugsgebruikers en handelaren in Nederland. Zijn conclusie luidt dat het ontbreken van alternatieven op de formele arbeidsmarkt ertoe leidde dat de Surinaamse migranten met drugshandel in hun levensonderhoud gingen voorzien.⁴¹

Dit gegeven alleen verklaart alleen niet waarom de Surinamers specifiek met de heroïnehandel en het -gebruik betrokken raakten. Een eerste verklaring hiervoor is dat voorgaand aan de grote migratiestroom in 1970 reeds vele Surinamers op de Amsterdamse Zeedijk, in de jaren zeventig en begin tachtig hét centrum van de Amsterdamse heroïnehandel, betrokken waren bij de handel in hasj en marihuana. In 1964 maakt *De Telegraaf* er melding van dat de handel in een café op het Thorbeckeplein in hasjiesj 'voornamelijk in handen is van de Surinamers.'⁴² Sommige Surinamers zaten dus voorafgaand aan de komst van heroïne reeds in de drugshandel. Toen in 1972 de heroïne door de Chinezen geïntroduceerd werd in Amsterdam zouden de Surinamers snel de tussenhandel op zich nemen. De Chinezen boden de heroïne voor zeer lage prijzen aan de Surinamers aan.

---

³⁸ Z.A., 'Bezetting heeft succes. Surinamers krijgen hun jeugdcentrum.' *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 27-09-1974, 3.

³⁹ P. van Gelder en I. van Wetering, 'Zielskracht, wraakgeesten en zombies. Vertogen rond drugverslaving bij Creools-Surinaamse migranten in Amsterdam', *Medische antropologie*, 3 (1991) 3-27, aldaar 5.

⁴⁰ J. Rath, 'Een etnische stoelendans in Mokum? Over de economische incorporatie van immigranten en hun nakomelingen Amsterdam', *50 jaar sociaal-culturele wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam* (Amsterdam 1998) 235-249, aldaar 240.

⁴¹ D. Korf en M. de Kort, *Drugshandel en drugsbestrijding* (Amsterdam 1990) 41.

⁴² H. Knoop, 'Meeste verslaafde jongeren uit betere milieus " Met marihuana begon ik op mijn veertiende"' *De Telegraaf*, 13-11-1965, 7.

Vele bronnen meldden dat de Surinamers het gevaar in de heroïne niet inzagen. Zij zagen het een heroïnejoint slechts als een wat sterkere marihuanajoint. Er was daarom voor hen geen grote drempel aanwezig voor het beginnen met het gebruik van heroïne. Daarbij zagen de hasjdealers hun aanvankelijke winst in hasjhandel dalen. Heroïne nam echter snel aan populariteit toe. De verkoop van heroïne was dus een veel lucratievere business. Gemma Blok wijst erop dat de Chinese handelaren bewust opzoek gingen naar tussenhandelaren. Volgens Mohammed I., zelf verslaafde en dealer geweest op de Zeedijk, had deze vraag vooral te maken met het gegeven dat Chinezen vaak geen Nederlandse verblijfsvergunning of een Nederlands paspoort hadden. Zij moesten, om uitzetting te voorkomen, aanraking met de politie te allen tijde vermijden.⁴³ De Surinamers waren voor hun een goede en gemakkelijke prooi. Vele Surinamers namen deze kans aan, inkomsten waren immers dringend nodig. Maar een gecombineerde verslaving en handel bleek achteraf helemaal niet zo veel geld op te brengen, want alle inkomsten spendeerden zij aan hun eigen gebruik.

De rekrutering door de Chinese groothandelaren verliep agressief. In het onderzoek van Paul van Gelder en Ineke van Wetering staat beschreven dat de drugshandelaren de Surinaamse jongeren op het vliegveld opwachtten. De Surinaamse jongemannen werden benaderd en 500 gulden per week geboden voor een baan als tussenhandelaar. Veel van de mannen pakten de kans direct aan. Dit nieuws kwam ook in Paramaribo aan, wat weer andere jongeren motiveerde om naar Nederland te komen.⁴⁴

Over het algemeen was tijdens de heroïnepiek een groot deel van de Surinamers consument-dealer van heroïne. Dit betekende dat zij zelf heroïne gebruikten, maar ook handelden om hun gebruik te bekostigen. Sommige Surinamers begonnen met gebruiken en gingen pas daarna dealen om hun gebruik te bekostigen. Anderen begonnen met het verkopen van de drug en raakten gaandeweg verleid door en verslaafd aan hun eigen product.⁴⁵ Eenzaamheid speelde een grote rol. Vele Surinamers voelden zich totaal ontheemd in hun nieuwe thuisland. Op zoek naar vrienden of aanspraak kwamen zij terecht op de Zeedijk, waar zij vele Surinaamse lotsgenoten ontmoetten. Deze Surinamers die zij hier ontmoetten waren dikwijls verslaafd of dealer. Via hen kwam de nieuwe aanwas ook in aanraking met deze drug. In een televisie-interview uit de databank van *Beeld en Geluid* vertelt Mohammed I., een ex-verslaafde Surinamer, hoe hij op deze wijze verslaafd raakte aan heroïne. Eenzaam en ontheemd struinde hij rond in Amsterdam, tot hij andere Surinamers op de kop van de Zeedijk ontmoette. Deze jongens rookten en verkochten hier heroïne. Mohammed kopieerde

---

⁴³ I. Delaey e.a. (documentaire), *Een onverwacht tussenstation. Surinaamse verslaafden en dealers op de Zeedijk* (Amsterdam 2013).

⁴⁴ Van Gelder, *Zielskracht, wraakgeesten en zombies*, 5.

⁴⁵ Ibidem, 5; Blok, *Ziek of zwak*, 207.

het gedrag van zijn nieuwe Surinaamse vrienden en begon heroïne te roken. In een korte tijd raakte hij verslaafd aan deze dure drug. Om zijn verslaving te kunnen onderhouden begon hij kleine hoeveelheden heroïne te verkopen.⁴⁶ Eenzaamheid en frustratie en het gebrek aan werk en het leven in Nederland dreven op deze manier uiteindelijk tweeduizend Surinamers in een verschrikkelijke heroïneverslaving. Vanaf 1974 begonnen particuliere welzijnsinstellingen, de gemeente en de media op dit groeiende probleem te reageren.

2. Het falende gemeentebestuur tot 1981

In Amsterdam vertoonden de overheid en de Surinaamse welzijnsinstellingen sterk uiteenlopende reacties op het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in de stad. Conform de nieuwe gedachte die in Nederland sinds de nieuwe Opiumwet van 1976 heerste dat drugsverslaafden geen criminelen, maar patiënten waren werd het ministerie van Volksgezondheid en niet Justitie verantwoordelijk voor de groeiende heroïneproblematiek. Justitie zou zich terughoudend moeten opstellen tegenover heroïnegebruikers; alleen bij handel in drugs en bij verstoring van de openbare orde die door de heroïneverslaafden veroorzaakt werd zou Justitie mogen ingrijpen. De verslavingszorg zou zich buigen over de zorg en opvang van de verslaafden. De verschillen tussen de belangen van de burger en de welzijnsinstellingen waren echter schrijnend. De overlast die de Surinaamse verslaafden in de binnenstad voor de burger veroorzaakte, zorgde ervoor dat de opvangcentra voor Surinaamse verslaafden keer op keer gesloten werden. In de loop van de jaren zeventig begon de gemeente langzaam het voortouw te nemen in de aanpak van het Surinaamse heroïneprobleem. Met het wegvallen van de specifiek op Surinamers gerichte verslavingszorg zou de gemeente vanaf 1981 het heft in eigen hand nemen. Het uitgangspunt van abstinentie, dat in de jaren zeventig vooropstond maakte vanaf 1981 onder leiding van de gemeente plaats voor schadebeperking, waarbij de verstrekking van methadon centraal kwam te staan. Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: hoe reageerden de Surinaamse welzijnsinstellingen en de gemeente Amsterdam op het stijgende gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten tussen 1974-1982?

In het begin van de jaren zestig werd er een repressief drugsbeleid gevoerd in Amsterdam. Dit kwam volgens Blok doordat de invloedrijke Amsterdamse officier van justitie W.K. Baron van Dedem een narcoticacursus had gevolgd in Amerika. Hij verklaarde bij terugkomst dat in marihuana een 'dodelijk gevaar' school.⁴⁷ Het repressieve politiebeleid tegenover het gebruik van drugs door voornamelijk jongeren leidde echter tot een maatschappelijke discussie over het Nederlandse

---

⁴⁶ Delaey, *Een onverwacht tussenstation*.

⁴⁷ Blok, *Ziek of zwak*, 149.

drugsbeleid. Academics en experts begonnen zich te keren tegen het Amerikaanse idee dat een drugsgebruiker als crimineel bestempeld behoorde te worden. Deze discussie resulteerde uiteindelijk in de aanstelling van twee belangrijke comités, het overheidsgesubsidieerde Baancomité en het particuliere Hulsmancomité. In het onderzoek van Ed Leuw, in *Between prohibition and legalization. The Dutch experiment in drug policy* is aangetoond dat de aanbevelingen die in deze onderzoeken werden opgetekend de basis zouden vormen van de herziende Opiumwet in 1976. Het nieuwe model stond voor decriminalisering van druggebruikers. Er werd een onderscheid gemaakt tussen soft- (marihuana en hasj) en harddrugs (opiaten, cocaïne en LSD). Handel in zowel soft- als harddrugs bleef verboden; bezit van softdrugs werd gedoogd.⁴⁸ Hoewel het bezit van harddrugs illegaal bleef, zou strafrechtelijk ingrijpen ten aanzien van drugsgebruikers een *ultimum remedium* zijn; justitie zou zich zo terughoudend mogelijk moeten opstellen.⁴⁹ Verslaafden aan harddrugs werden daarbij als patiënten, en niet als criminelen bestempeld.⁵⁰ Hieruit volgde dat in de jaren zeventig Volksgezondheid en niet Justitie verantwoordelijk was voor het drugsbeleid.⁵¹ Justitie zou zich met de komst van heroïne vooral richten op de handelaar in plaats van de gebruiker.⁵² De gebruiker zou als patiënt geholpen moeten worden door welzijnsinstellingen. Zoals in de eerste paragraaf wordt vermeld waren vele Surinamers echter zowel dealer als verslaafde. Hierom vervulden zij tussen deze ministeries een ambivalente positie. Enerzijds zouden zij onder Volksgezondheid begeleid moeten worden als patiënten, anderzijds zouden zij opgejaagd worden door justitie als zijnde criminele drugshandelaren.

Het organiseren van hulpverlening werd aan het begin van de jaren zeventig voornamelijk overgelaten aan maatschappelijke organisaties. De primaire verantwoordelijkheid voor de verslaafden lag namelijk niet bij de Rijksoverheid, maar bij het maatschappelijk middenveld.⁵³ Na de plotselinge komst van heroïne in Amsterdam reageerden vele welzijnsinstellingen door opvang- en afkickprogramma's aan te bieden aan verslaafden. Het behandelklimaat in verslavingszorg was in de jaren zeventig afkickgericht. Dat wil zeggen dat volledige abstinentie het uiteindelijke doel was, op onderhoudsgerichte verstrekking van vervangende opiaten rustte een taboe.⁵⁴ Twee bekende verslavingszorgcentra waren de Jellinek en de Emilehoeven. De Surinaamse verslaafden hadden echter slecht toegang tot deze centra: de Jellinek bood te weinig plekken aan en Emilehoeven en

---

⁴⁸ Ed. Leuw, 'Initial construction and development of the official Dutch drug policy' in : Ed. Leuw en I. Haen Marshall eds., *Between prohibition and legalization. The Dutch experiment in drug policy* (New York 1996) 23-41, aldaar 27-29.

⁴⁹ Blok, *Ziek of zwak*, 209.

⁵⁰ De Kort, *Tussen patiënt en delinquent*, 200-201.

⁵¹ Ibidem, 209.

⁵² Ibidem, 232.

⁵³ Ibidem, 235.

⁵⁴ Blok, *Ziek of zwak*, 187.

Loosduinen namen geen Surinamers aan.⁵⁵ Freddy Axwijk, zelf een Surinamer, reageerde hierop door specifiek op Surinamers gerichte verslaafdenzorgstichtingen op te richten. Vele Surinaamse verslaafden gaven overigens aan zich niet thuis te voelen in de bestaande verslavingszorg. Blok ziet hier een cultuurkloof in de verslavingszorg. Surinamers hadden behoefte aan hulpverleners die het belang voor Surinamers van familiebanden begrepen en bekend waren met de Surinaamse spirituele cultuur.⁵⁶ Axwijk zou daarentegen welzijnsinstellingen oprichten waar een passender, meer op de Surinaamse cultuur toegespitste aanpak werd gehanteerd.⁵⁷

In 1974 richtte Axwijk het SOSA-gebouw (Stichting Opvang Surinamers Amsterdam) op aan de Herengracht. Hoewel dit gebouw bedoeld was als een cultuur- en opvangcentrum voor werkloze Surinamers, veranderde deze soos snel in een opvangcentrum voor Surinaamse verslaafden. In vele gevallen hadden de families van de jongeren hen uit huis gezet vanwege hun gebruik.⁵⁸ In 1974 moest de SOSA vanwege een faillissement sluiten. De gemeente was aanvankelijk niet welwillend een specifiek op Surinamers gerichte verslavingsopvang te subsidiëren. In 1976 veranderde de gemeente echter van gedachte en het was overtuigd geraakt van Axwijks idee dat er belang was bij een specifiek Surinaamse verslaafdenopvang. Via de Stichting Kontakt Sentra werd Wan Pipel gesubsidieerd.⁵⁹ In 1976 nam Axwijk met zijn Surinaamse welzijnsinstelling Wan Pipel wederom intrek in het SOSA-gebouw.⁶⁰ In deze periode leunde de gemeente voor de verslavingszorg nog volledig op de welzijnsinstellingen; door middel van subsidies ondersteunden zij de projecten die zich op de verslaafden richtten.

De doelen van Wan Pipel waren het verlenen van slaapegelegenheid, het assisteren bij het aanvragen van sociale uitkeringen, het laten verrichten van medisch onderzoek, het helpen bij het zoeken van werk en door middel van gesprekken de gebruikers te motiveren te stoppen met hun heroïnegebruik.⁶¹ Daarnaast had Wan Pipel in 1976 ook een begin gemaakt aan een ontwenningprogramma in de vorm van afkickboerderijen in Diever, Terschelling en Ameland. Afkicken ging bij Wan Pipel zeer ongedwongen: pas als iemand gemotiveerd was te stoppen met heroïne zou een afkickprogramma volgens Axwijk succesvol kunnen zijn.⁶² Een ander belangrijk punt

---

⁵⁵ Z.A., 'Opvang Surinaamse verslaafden zonder aantoonbaar succes', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad* 02-05-1977, 7.

⁵⁶ Blok, *Ziek of zwak*, 209.

⁵⁷ *Ibidem*, 209.

⁵⁸ C. Andrea, *Exemplaren van het door ons ontwikkelde sociaal werkproject t.b.v onze cliënten*, 8 in SA 1033 Stichting Sociale Kontakt Sentra(SKS), 88, 'Stukken betreffende de samenwerking met de Stichting Srefidensie en het project Wan Pipel 1977-1981'.

⁵⁹ Z.A., 'Subsidie Surinaamse verslaafden. Drugsvrij centrum dag en nacht open' *Nieuws van de Dag* 31-05-1977 in SA, 30486, Persdocumentatie op onderwerp, 2018, 'Drankbestrijding; Drugsbestrijding I 1975 – 1979, 330054.

⁶⁰ C. Andrea, *Exemplaren*, 12-13 in SA, 1033, SKS, 88.

⁶¹ G. Sijlbing e.a., *Het gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten in Nederland* (Amsterdam 1978) 9.

⁶² F. Van den Berg, 'Als ze weer gewoon zijn zijn het schatten', *De Waarheid* 15-03-1979, 4.

waar Wan Pipel zich vanaf 1978 hard voor begon te maken was het aanwakkeren van een actieve remigratiepolitiek.⁶³ Dat was immers wat vele Surinamers volgens Axwijk zouden willen. Volgens Axwijk 'bestaat er [in de jaren zeventig] in Nederland een kleine mogelijkheid dat je als Surinamer integreert in de maatschappij'.⁶⁴ Volgens hem voelden de verslaafde Surinamers zich niet thuis in Nederland en ondervonden zij hier regelmatig discriminatie.⁶⁵ Dit gevoel van discriminatie kwam niet zomaar uit de lucht vallen. In een bevolkingsenquête was veertig procent van de ondervraagden tegen de aanwezigheid van de nieuwe aanwas immigranten. Ook beschouwde een op de drie Nederlanders 'buitenlanders' als het grootste maatschappelijke probleem van de dag.⁶⁶ Dit negatieve beeld op de Surinamers is in de derde paragraaf over het mediabeeld op het Surinaamse heroïneprobleem goed terug te zien.

Zoals gezegd was de zorg voor verslaafden gedurende de jaren zeventig ten eerste de taak van het maatschappelijk middenveld. Echter, door de overlast die de Surinaamse verslaafden veroorzaakten in de binnenstad werd de Amsterdamse gemeentepolitiek in de loop van de jaren zeventig gedwongen te reageren. Volgens Tine van Kassen, coördinator van Stichting Ontmoetingsplaatsen, destijds een opvangcentrum voor verslaafden in Rotterdam, werd de heroïne pas een maatschappelijk probleem toen de burger er last van kreeg. 'Nu er veel diefstal gepleegd wordt moet de overheid ingrijpen.'⁶⁷ De Amsterdamse overheid reageerde in de jaren zeventig tot 1979 dan ook voornamelijk op het Surinaamse verslaafdenprobleem naar aanleiding van onvrede van de burgers.

Het eerste hekelpunt voor de Amsterdamse burger was de grote concentratie Surinaamse verslaafden op de Zeedijk en omgeving. Tot 1976 hadden de Surinamers vrij spel op de kop van de Zeedijk. In de verschillende cafés deelden en gebruikten dagelijks honderden Surinaamse jongeren heroïne. Politie kwam hier nauwelijks; er leek de gedachte te heersen dat als de Surinamers op de kop van de Zeedijk bleven, de rest van de stad er geen last van zou hebben.⁶⁸ In de cafés die hier gevestigd waren verkochten de Surinaamse tussenhandelaren hun waar aan de straathandelaren.⁶⁹ Vanaf 1976 kwam winkel-, fiets- en autodiefstal steeds vaker voor, waardoor buurtbewoners zich steeds onveiliger begonnen te voelen en daarom trokken zij bij de gemeente aan de bel.⁷⁰ In hun

---

⁶³ Sijlbing, *Het gebruik van heroïne*, 48.

⁶⁴ Van den Berg, 'Als ze weer gewoon zijn zijn het schatten', 4.

⁶⁵ Blok, *Achter de voordeur*, 77.

⁶⁶ *Ibidem*, 77-78.

⁶⁷ Z.A. "'Vervreemding, verdelging, vorming, verveling'". Wan-hoops pipel', *NRC Handelsblad* 19-09-1977 in SA, 30486, Stadsarchief Amsterdam. Persdocumentatie op onderwerp, 2019, 'Drugbestrijding II 1975-1979', 363331- 363333, aldaar 363331.

⁶⁸ Blok, *Ziek of zwak*, 186.

⁶⁹ *Ibidem*, 207.

⁷⁰ Z.A. "'Vervreemding, verdelging, vorming, verveling'" in SA, 'Drugbestrijding II', 363332.; Z.A., 'Politie doet inval in cafés Zeedijk', *De Waarheid*, 23-11-1978, 1.

protest werd het terughoudende beleid van de politie verantwoordelijk gehouden voor de toenemende criminaliteit en verloedering van de buurt.⁷¹

Vanaf 1976 ging de Amsterdamse politie als reactie op het ongenoegen onder de burgers over op een hardere aanpak op de Zeedijk. In 1978 werd besloten een aantal vaste honken van vele Surinaamse verslaafden te sluiten.⁷² Na de sluiting van deze horecagelegenheden bleef de kloppenjacht voortduren. In 1978 werd er door de politie dagelijks grootschalig gecontroleerd op de Zeedijk.⁷³ De burgemeester van Amsterdam Wim Polak was zich ervan bewust dat de opschoning van de Zeedijk het heroïneprobleem niet op zou lossen en dat het probleem mogelijk naar andere buurten zou verplaatsen. Echter, volgens Polak was '[d]e ernst op de Zeedijk [...] groter dan de kans op verspreiding' van de Surinaamse verslaafden.⁷⁴ Toekijken was voor de gemeente niet langer een optie en ten behoeve van het herstel van de openbare orde greep de gemeente op de Zeedijk voor het eerst grootschalig in op het groeiende heroïneprobleem.

Een van de voornaamste plekken waar de opgejaagde Surinaamse verslaafden naartoe gingen, was de net heropende SOSA. Vanaf dit moment begon de opvang van Axwijk de belangrijkste zorginstelling voor Surinaamse verslaafden te worden. Axwijk liet het gebruik van heroïne in dit pand oogluikend toe.⁷⁵ De buurt was echter niet blij met de komst van dit gedoogpand. Met de verplaatsing van de Surinaamse verslaafden van de Zeedijk naar het SOSA-gebouw werd de problematiek meegenomen. In korte tijd werd het SOSA-gebouw het bolwerk van drugsverkoop, -gebruik, diefstal en andere criminaliteit. De buurtbewoners ondervonden veel overlast en begonnen zich wederom bij de gemeente te beklagen. Op 22 januari 1979 werd het SOSA-gebouw definitief ontruimd en werd het pand overgenomen door de gemeente. Het omstreden gebouw op de Herengracht was door de ondervonden overlast van de bewoners niet langer te behouden. De gemeente reageerde hier wederom reactionair ten behoeve van de Amsterdamse burger. Een grote klacht van Axwijk en andere welzijnsinstellingen was dat de gemeente zich met deze actie niet bekommerde om de opvang en de zorg van de Surinaamse verslaafden. Dit aspect bleef echter op traditionele wijze toevertrouwd aan het maatschappelijke middenveld. Door de conflicterende belangen van burger en verslaafde werd het de welzijnsinstelling erg moeilijk gemaakt deze taak te vervullen. Zonder een pand zagen de welzijnsinstelling geen mogelijkheid om het heroïnegebruik onder de Surinamers onder controle te houden.⁷⁶

---

⁷¹ Blok, *Achter de voordeur*, 74.

⁷² Ibidem, 74.

⁷³ Z.A., 'Situatie op Zeedijk na acties explosief' *De Telegraaf*, 24-11-1978, 3.

⁷⁴ Z.A., 'Situatie op Zeedijk na acties explosief' 3.

⁷⁵ Koring, 'Noodsituatie onder de Surinaamse jongeren', 7.

⁷⁶ Z.A., 'Srefidensi dient plan toch in. Verslaafden willen nieuwe sociëteit', *De Waarheid*, 07-02-1979, 3

Na de sluiting van het SOSA-gebouw in 1979 ging Wan Pipel op in de door Axwijk geleide Stichting Srefidensi. Deze stichting nam Wan Pipels taken en doelen en medewerkers en cliënten over. De medewerkers van de Stichting Srefidensi gingen na de sluiting van het SOSA-gebouw direct op zoek naar een nieuw gebouw waarin de Surinaamse verslaafden geherbergd konden worden. Om te voorkomen dat in het nieuwe gebouw dezelfde problemen zouden ontstaan als in het SOSA-gebouw, zou er een inschrijvingsplicht gelden. Dit nieuwe plan werd voorgelegd aan de wethouder van Volksgezondheid Irene Vorrink. Zij was echter huiverig voor de verlening van nieuwe subsidie en wilde in een overheidsgesubsidieerde opvang geheel geen handel van drugs.⁷⁷ In deze onzekere periode kraakte een groep Surinaamse verslaafden onder leiding van Dominee Wouters het leegstaande Doelengebouw op de Kloveniersburgwal.⁷⁸ Dominee Wouters was de oprichter van de interkerkelijke zorginstelling De Regenboog. Deze instelling was opgericht om zorg te bieden aan ieder die verwickeld was geraakt in de wereld van de verdovende middelen. Vanaf het einde van de jaren zeventig werd de focus van De Regenboog grotendeels gelegd op de Surinaamse verslaafden in Amsterdam. Na de kraak van het Doelengebouw zou de stichting De Regenboog zich nog veel vaker inzetten voor het belang van de Surinaamse verslaafden.⁷⁹ De gemeente gedoogde de kraak van dit gebouw tijdelijk bij gebrek aan alternatieven, onder de voorwaarde dat het bestuur van het gebouw de situatie onder controle zou houden met onder andere een streng deur- en registratiebeleid voor de verslaafden.⁸⁰

Op 18 juni 1979 werd het Doelengebouw echter alweer ontruimd.⁸¹ Vrij snel na de kraak van het Doelengebouw was er een vergelijkbare situatie als in het SOSA-gebouw ontstaan: de drugdealers waren de werkelijke leiders van het pand en de criminaliteit rondom het gebouw bezorgde een niet te tolereren overlast voor de buurtbewoners. Na felle kritiek van de gemeenteraad op het college van B&W dat de Surinaamse zwerfgroep teveel was overgelaten aan de Surinaamse welzijnsinstellingen werd duidelijk dat de gemeente het heft te lang uit eigen handen had gelaten. Tijdens de crisis rondom het Doelengebouw begon de gemeente daarom actiever deel te nemen aan het zoeken naar oplossingen voor de zorg voor de Surinaamse verslaafde ‘zwerfgroep’, zoals de groep dakloze verslaafde Surinamers na de ontruiming van SOSA-gebouw werd genoemd.⁸²

Voorgaand aan de sluiting van het Doelengebouw vonden er in het voorjaar van 1979 verhitte discussies plaats in de Amsterdamse gemeenteraad over de toekomst van de Surinaamse

---

⁷⁷ Z.A., ‘Srefidensi dient plan toch in’, 3.

⁷⁸ Z.A., ‘Sosa-jeugd kraakt nu stadsdoelen’, *De Waarheid*, 12-02-1979, 5.

⁷⁹ D. Wouters, *De Regenboog 25 jaar. Zorg op straat* (Amsterdam 2000) 30, 74.

⁸⁰ Ibidem; Blok, *Achter de voordeur*, 76.

⁸¹ Z.A., ‘Doelen ontruimd’, *De Waarheid*, 20-06-1979, 4.

⁸² Wouters, *De Regenboog 25 jaar*, 74.

zwerfgroep.⁸³ Zoals eerder is gesteld zag de gemeenteraad geen soelaas in een harde aanpak van de Surinaamse verslaafden. Gedwongen opname, waarvoor alleen de VVD binnen de Amsterdamse gemeenteraad pleitte, werd van de baan geschoven. Een belangrijk punt van het nieuwe beleid zou de subsidie van ontwenningprogramma's voor Surinaamse verslaafden worden. De afkickboerderijen van Srefidensi bleven dan ook bestaan. Deze boerderijen waren echter nog steeds alleen gericht op verslaafden die gemotiveerd waren te stoppen met het gebruik van heroïne. De vraag binnen de gemeenteraad bleef bestaan over wat er gedaan zou moeten worden aan de Surinaamse verslaafden die niet gemotiveerd waren om af te kicken. De gemeente besloot dit probleem op twee verschillende manieren op te lossen. Ten eerste zouden er kleinschalige voorzieningen verspreid over de stad gevestigd moeten worden voor de Surinaamse verslaafden. Grootschalige opvang zou tegemoetkomen aan drugshandel, was de gemeenteraad van mening. Ten tweede stelde de raad laagdrempelige verstrekking van methadon voor, zodat hardnekkige gebruikers die niet gemotiveerd waren direct af te kicken bereikt konden worden.⁸⁴

Het eerste onderdeel van het nieuwe beleid was de kleinschalige ongedwongen opvang van Surinaamse verslaafden. Dit zou het laatste project zijn waarbij Axwijk en Srefidensi een grote verantwoordelijkheid droegen. Axwijk pleitte bij de gemeenteraad voor kleinschalige opvang voor de Surinamers in de vorm van een aantal heroïnecafés verspreid door de stad. De cafés zouden wat inrichting betreft op gewone cafés lijken. De leiding van de cafés zou echter moeten worden overgenomen door hulpverleners. Middels registratie van de verslaafden zou de omvang van het heroïneprobleem beter in kaart gebracht kunnen worden. Daarbij zouden de hulpverleners op vergelijkbare wijze als in het SOSA-gebouw, de cafégasten moeten ondersteunen en motiveren te beginnen aan een afkickprogramma.⁸⁵

De gemeenteraad gaf gehoor aan Axwijk's caféplan. Nog eenmaal zouden er dus gedoogplekken in Amsterdam worden gevestigd. Er werd een zestal cafés aangewezen voor dit plan.⁸⁶ De cafés trokken direct na opening in het najaar van 1979 op hoog tempo Surinaamse verslaafden aan: een kleine 70% van de 1100 geregistreerde cafébezoekers was van Surinaamse afkomst.⁸⁷ De aanvankelijke reacties van buurtbewoners waren wisselend. In de *Volkskrant* wordt vermeld dat het heroïnecafé in Amsterdam-Oost aanvankelijk goed werd ontvangen door de buurt. Toen een café in het centrum moedwillig in brand gestoken werd door buurtbewoners, waarbij vijf cliënten gewond raakten, kwamen aanzienlijk meer Surinaamse verslaafden naar het betreffende

---

⁸³ Blok, *Achter de voordeur*, 77.

⁸⁴ Ibidem, 77.

⁸⁵ Z.A., 'Geen bezwaar tegen caféplan heroïneverslaafden' *De Waarheid*, 02-06-1979, 3.

⁸⁶ Z.A., 'Heroïne-cafés in Amsterdam een groot succes', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 15-04-1980, 5.

⁸⁷ R. Meijer e.a., *De cafés voortgezet... Evaluatierapport*. (Amsterdam 1980), 7 in SA, 1033 SKS, 88, 'Stukken betreffende de samenwerking met de Stichting Srefidensie en het project Wan Pipel. 1977 – 1981'

café in oost. Dezelfde buurtbewoners die het café aanvankelijk als een succes zagen begonnen nu handtekeningen in te zamelen voor de sluiting van het café.⁸⁸ En al in juli 1979 gaf de politie aan dat een ander café het nieuwe bolwerk van drugshandel zijn.⁸⁹ Een succes werden de cafés dan ook nooit. In 1981 kondigde Polak Emzn, de opvolger van wethouder Vorrink, aan dat de cafés hun deuren moesten sluiten. Door de grote mate van drugshandel in de cafés was er aan het doel van de cafés totaal voorbij gegaan.⁹⁰ Na de sluiting van de cafés begon bij de gemeente door te dringen dat het aanstellen van gedoogruimtes voor harddrugsgebruikers geen optie meer was en dat de taak voor de zorg voor de Surinaamse verslaafden voortaan bij de gemeente zou moeten liggen.

Het tweede onderdeel van het nieuwe gemeentelijke beleid, de laagdrempelige methadonverstrekking, zou de vorm aannemen van de methadonbus: een dagelijks rondrijdende bus die aan verslaafden die zich bij de bus registreerden gratis methadon zou verstrekken. In het onderzoek van Blok *Achter de voordeur* wordt betoogd dat methadonverstrekking in Amsterdam niet geboren is als zorgmaatregel, maar voort komt uit gemeentelijke 'rampbestrijding'. Deze methadonbus werd ingesteld onder druk van acute openbare-orde-problematiek. De intensiverende betrokkenheid van de gemeente komt hier dus wederom voort uit noodzaak en gebrek aan oplossingen vanuit het maatschappelijk middenveld.⁹¹

Methadon is net als heroïne een opiaat. Het effect van methadon duurt langer dan dat van heroïne, maar het geeft niet de 'flash' die heroïne geeft. Dit opiaat werd door onder andere de Jellinek al langer verstrekt om het leven van opium- of heroïnegebruikers te normaliseren.⁹² De toelating voor een methadonprogramma bij de Jellinek was echter zeer selectief, waardoor het voor vele Surinaamse verslaafden geen reële optie was.⁹³ De methadonbus zou daarentegen veel minder selectief te werk gaan.

Naar verwachting zou de methadonbus veel Surinaamse verslaafden bereiken. Een psycholoog van de GG&GD constateerde namelijk in een onderzoek in 1979 dat voornamelijk de Surinaamse verslaafden erg weinig toetraden tot de beschikbare verslavingszorg.⁹⁴ De methadonbus zou hier door zijn laagdrempelige karakter verandering in moeten brengen. Een tweede voordeel ten

---

⁸⁸ Z.A. 'Vijf gewonden onder verslaafden. Brandstichting in café wekt afschuw' *Trouw*, 12-9-1974 in SA, 30486, Stadsarchief Amsterdam. Persdocumentatie op onderwerp, 2020, 'Drugsbestrijding III; Dierenbescherming; Vereniging voor Vreemdelingenverkeer; Toerisme I 1975-1979', 363587.

⁸⁹ Z.A., 'Opvangcafé moet dicht', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 28-07-1979, 5.

⁹⁰ Blok, *Achter de voordeur*, 92-93.

⁹¹ *Ibidem*, 70.

⁹² Blok, *Ziek of zwak*, 174.

⁹³ Blok, *Achter de voordeur*, 80.

⁹⁴ C. Buning, e.a., 'The practical business of treatment. The 'methadone by bus' project in Amsterdam', *British Journal of Addiction* (1990) 85, 1247-1250, aldaar 1247.

opzichte van een in een gebouw gevestigde methadonafgifte was dat er dat een rijdende bus de kans op samenscholing van junkies op een specifieke plek zou doen verminderen.⁹⁵

Op vrijdag 8 juni 1979, elf dagen voor de sluiting van het Doelengebouw, begon de methadonbus te rijden. Binnen enkele maanden hadden zich al 352 mannen, waarvan het merendeel van Surinaamse afkomst was, gemeld bij de methadonbus. In 1981 waren er reeds 1200 intakes gedaan bij de bus.⁹⁶ Dit project was traditioneel nog steeds gericht op abstinentie. Stichting Srefidensi vreesde dat de laagdrempelige verstrekking van methadon een onderhoudsprogramma zou worden.⁹⁷ Wethouder Vorrink benadrukte echter dat de methadonbus net als voorgaande methadonprogramma's gericht zou zijn op afbouw en detoxificatie: met behulp van de methadon zouden de verslaafde cliënten hun drang naar heroïne verliezen; vervolgens zou de methadonbehandeling worden afgebouwd en zouden de cliënten volledig van de drugs af komen.⁹⁸

Pas na 1981 zou Axwijks vrees verwezenlijkt worden en zou het op abstinenterichte model plaatsmaken voor het onderhoudsmodel voor ernstig verslaafden. Methadon zou vanaf dit moment gebruikt als vervangend onderhoudsmiddel voor heroïne. De ideologie hierachter was dat met onderhoudsgerichte methadonprogramma's de lichamelijke, geestelijke en sociale schade bij de verslaafden zou worden beperkt en de openbare orde zou worden hersteld. Met gratis methadon werd de noodzaak op criminele wijze geld te verdienen om heroïne te kopen immers verminderd.⁹⁹

Met de aankondiging van deze nieuwe koers nam de gemeente Amsterdam de touwtjes in handen. De last zou niet langer volledig op de schouders van het maatschappelijk middenveld liggen. Voor de Stichting Srefidensi zou overigens na de sluiting van de heroïnecafés het doek vallen door enorme schulden. De noodzaak Srefidensi opnieuw leven in te blazen was laag bij de gemeente. Zij namen nu immers zelf het voortouw en bij de evaluatie van de afkickprogramma's van Srefidensi werd geconstateerd dat de successen gering waren.¹⁰⁰

Wethouder van Volksgezondheid Polak Emzn zette in 1981 dus de eerste belangrijke stap om de verslaafdenzorg te hervormen. Met de sluiting van de drugscafés en het verdwijnen van Srefidensi verklaarde wethouder Polak Emzn het in de jaren zeventig gevoerde drugsbeleid als mislukt.¹⁰¹ Daarbij was het aantal drugsverslaafden in de voorgaande vijf jaar alleen maar

---

⁹⁵ E. Keeney en R. Saucier, *Lowering the Threshold. Models of Accessible Methadone and Buprenorphine Treatment* (Z.P. 2010) 23.

⁹⁶ Blok, *Achter de voordeur*, 83-84.

⁹⁷ Z.A., 'Hulpverleners stellen voor: Geen noodwoningen maar cafés voor heroïneverslaafden', *De Waarheid*, 31-05-1979, 3.

⁹⁸ Blok, *Achter de voordeur*, 85.

⁹⁹ *Ibidem*, 94.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 93.

¹⁰¹ *Ibidem*, 92.

toegenomen.¹⁰² Hulpverlening zou vanaf nu een van de vele onderdelen worden van de politieke aanpak van het hard-drugsprobleem. Een geïntegreerd drugsbeleid werd gehanteerd dat gericht was op een koppeling in de aanpak van openbare-orde-problematiek en hulpverlening. De bestaande welzijnsinstellingen zouden geen overlappende of contrasterende taken meer mogen hebben. Samenwerking tussen de instellingen werd een subsidievoorwaarde van de gemeente.¹⁰³ Daarbij zou het karakter van de methadonverstrekking veranderen. Het traditionele doel van abstinentie maakte vanaf 1981 plaats voor een schadebeperkingsmodel: zware verslaafden werden op een onderhoudsprogramma van methadon gezet, waardoor criminaliteit zou worden verminderd en zij door middel van methadon weer konden integreren in de maatschappij. Het falen van het maatschappelijk middenveld heeft het drugsbeleid onder de vleugels van de gemeente gebracht.

De aanvankelijk op detoxificatiegerichte methadonverstrekking die in 1979 van start ging zou uiteindelijk in het hart van het nieuwe Amsterdamse drugsbeleid worden geplaatst. Srefidensig ging failliet en de gemeente Amsterdam begon vanaf 1981 actief de drugshulpverlening te sturen. Abstinentie werd niet langer het doel, maar een geïntegreerd drugsbeleid waarbij hulpverlening en openbare-orde-problematiek centraal stonden. Er werd ingezien dat de stad mogelijk voor altijd geconfronteerd zou worden met drugsproblematiek. Schadebeperking werd de nieuwe insteek.¹⁰⁴

3. Morele paniek en Surinaamse verslaafden

De Nederlandse kranten signaleerden in 1974 een snel groeiend aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam. In de kranten werd de slechte sociaaleconomische positie van de Surinaamse jongeren in Nederland vaak als de oorzaak gezien voor dit groter wordende maatschappelijke probleem. De kritiek vanuit de media was dan ook dikwijls gericht op het uitblijven van een adequaat gemeentelijk beleid. Dit beeld bleef gedurende de jaren zeventig in de media bestaan. Uit andere hoek werd er in deze periode in de media een sterke negatieve beeldvorming over het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in de stad geschept, waarbij de Surinaamse verslaafden zelf als het probleem werden geïdentificeerd. Hoewel het niet mogelijk is aan de hand van de media de publieke opinie over dit vraagstuk te achterhalen, kan middels krantenanalyse in ieder geval achterhaald worden met welke beeldvorming de Nederlandse krantenlezers gevoed werden over de Surinaamse verslaafden.

In deze paragraaf wordt de beeldvorming gezien aan de hand van de theorie over *morele paniek* (*moral panic*), die door Stanley Cohen is gemunt, maar in latere literatuur veelvuldig is

---

¹⁰² Blok, *Ziek of zwak*, 181.

¹⁰³ N. Portegijs, *Drugs in Mokum* (Amsterdam 1986) 96 – 97.

¹⁰⁴ *Ibidem*, 97-98.

tegensproken en uitgebreid.¹⁰⁵ Deze theorie stelt dat een persoon of groep personen middels massamedia wordt gedefinieerd als een bedreiging voor maatschappelijke waarden en interesses; de aard van deze bedreiging wordt dan in de massamedia gepresenteerd op een gestileerde en stereotyperende manier.¹⁰⁶ Een belangrijk aspect van Cohens morele paniek, is dat de morele paniek altijd een zondebok heeft, de zogenaamde *volksduivel* (*folk devil*) waarop publieke angst en fantasie wordt geprojecteerd.¹⁰⁷ Hoewel er tijdens de onderzochte periode in kranten stemmen waren die een beschermend beeld over de Surinaamse verslaafden probeerden te illustreren, is in deze paragraaf betoogd dat er in - zowel politiek rechts als links georiënteerde - kranten een morele paniek werd gecreëerd over de Surinaamse heroïneverslaafden in de periode tussen 1974 en 1981. Middels selectieve berichtgeving, woordkeuze, gegeneraliseerde informatie over de handel in drugs en het scheppen van angstbeelden door vergelijkingen met Amerikaanse getto's creëerden Nederlandse kranten een morele paniek, waarbij de Surinamer werd neergezet als een gevaar voor de maatschappelijke waarden, ofwel als volksduivel. Aan de hand hiervan is in deze paragraaf de vraag behandeld: Hoe reageerden de media tussen 1974 en 1981 op het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam?

Volgens Larner vergroot de absentie van een adequate wetgeving en het gebrek aan ordehandhavingmechanismen de kans op het uitbreken van een morele paniek.¹⁰⁸ Zoals in de vorige paragraaf naar voren is gekomen, was er met de opkomst van heroïne in Nederland nog geen eenduidigheid in de wetgeving, noch was het politieapparaat berekend op de verhoogde criminaliteit waarvoor de verslaafde Surinamers verantwoordelijk waren. De omstandigheden boden hierom een perfecte voedingsbodem voor het ontstaan van een morele paniek in de media.

Een morele paniek wordt volgens Cohen gecreëerd door belangengroepen die hun zorgen en gedachten over een gebeurtenis in de media publiceren. Deze ideeën worden vervolgens in de kranten overgenomen en gepubliceerd.¹⁰⁹ In de crisis rondom het groeiende aantal Surinaamse verslaafden waren er verschillende belangengroepen die de aandacht op de groeiende problematiek probeerden te vestigen. De politie, politici en welzijnswerkers zoals Freddy Axwijk werden veelvuldig in de media aan het woord gelaten om te spreken over het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam. Dit resulteerde erin dat sommige kranten de Surinamer illustreerden als een slachtoffer van hun sociaal-culturele positie in Nederland en het gebrek aan een adequaat migratiebeleid. In andere media werd de nadruk gelegd op de gevaren die de Surinamers met zich meebrachten in de Amsterdamse samenleving.

---

¹⁰⁵ Hunt, 'Moral panic', 629.

¹⁰⁶ Ibidem, 630.

¹⁰⁷ Ibidem, 631.

¹⁰⁸ Ibidem, 633.

¹⁰⁹ Ibidem, 631.

Het mediadebat over de Surinaamse verslaafden in Amsterdam ging in 1974 van start na de publicatie in verschillende kranten van een schatting van het aantal heroïneverslaafden per bevolkingsgroep in de grote steden. Volgens deze schatting waren er duizend Surinaamse, duizend Nederlandse en vierduizend West-Europese buitenlanders in Amsterdam verslaafd aan heroïne.¹¹⁰ Hoewel er evenveel Surinaamse als Nederlandse Verslaafden in Amsterdam waren, baarde het relatief grote aantal Surinaamse verslaafden onmiddellijk zorgen.¹¹¹

De schatting van het aantal verslaafden naar bevolkingsgroep bracht direct opschudding in de media. Dr. Caljé, het hoofd van sociale psychiatrie en geestelijke hygiëne van de Rotterdamse GGD, noemde de cijfers lariekoek. Hij was van mening dat het aantal Surinaamse heroïnegebruikers niet noemenswaardig hoger lag dan onder andere bevolkingsgroepen. Bovendien vond hij de krantenberichten over de Surinaamse verslaafden ‘zwaar overtrokken’ en ‘discriminerend voor de bevolkingsgroep.’¹¹² Maar vele anderen, waaronder Freddy Axwijk, bevestigden dat er waarschijnlijk duizend Surinaamse verslaafden in de binnenstad rondzwierven.¹¹³ Via de media poogde Axwijk aandacht te vestigen op het groeiende aantal Surinaamse verslaafden. ‘Iedereen zwijgt over de groeiende problematiek. [...] Dat heroïneprobleem daar doet niemand een bek over open.’ Zei een radeloze Axwijk in het onafhankelijk weekblad voor Suriname, *De Vrije Stem*.¹¹⁴ Axwijk stelde dat het aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam ‘in alle opzichten alarmerend’ was.¹¹⁵ Axwijk probeerde hiermee het groeiende probleem op de kaart te zetten. Ironisch genoeg heeft hij met het deze berichten mogelijk bijgedragen aan het creëren van het angstbeeld over de Surinaamse verslaafden in de media.

Niet in elke krant stonden de Surinaamse verslaafden centraal als het ging over de heroïneproblematiek. In vele artikelen over de heroïnehandel in Amsterdam, waaronder een artikel van aanzienlijk formaat uit het *NRC Handelsblad* over de verspreiding van heroïne in Amsterdam uit 1977, worden de Surinamers in het geheel niet genoemd. In deze artikelen waren het vooral het terughoudende gemeentelijke drugsbeleid of de Chinese groothandelaren die het kregen te verduren.¹¹⁶ Echter, in andere berichten werd gesuggereerd dat het gebruik onder de Surinamers hoger en alarmerender was dan onder andere bevolkingsgroepen, terwijl zoals eerder gezegd naar schatting het aantal Surinaamse heroïneverslaafden in Amsterdam het aantal Nederlandse

---

¹¹⁰ Z.A., ‘1000 Sur. in Amsterdam verslaafd aan heroïne’, *Vrije Stem. Onafhankelijk weekblad voor Suriname*, 29-07-1974, 3.

¹¹¹ Z.A., ‘1000 Sur. in Amsterdam verslaafd aan heroïne’, 3.

¹¹² Z.A., ‘2.400 verslaafden? Caljé: ‘Lariekoek’’, *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 27-09-1974, 3.

¹¹³ Z.A., ‘1000 Sur. in Amsterdam verslaafd aan heroïne’, 3.

¹¹⁴ *Ibidem*, 3.

¹¹⁵ Z.A. “‘Vervreemding, verdelging, vorming, verveling’” in SA, ‘Drugsbestrijding II’, 363332.

¹¹⁶ A. Spoor (red.), *NRC Handelsblad 1970/1980. Een bloemlezing uit de eerste 10 jaar* (Amsterdam 1980) 193-194.

verslaafden nooit oversteeg. De linkse krant *Het Vrije Volk* verwees regelmatig expliciet naar de concentratie Surinaamse verslaafden binnen het Amsterdamse verslaafdenprobleem. Zo schrijft een verslaggever van *Het Vrije Volk* in 1979 dat '[d]e grote steden in Nederland worstelen met een heroïneprobleem. Een kansloos proletariaat aan voornamelijk Surinaamse jongeren probeert zijn ellende weg te stoffen met Hot Stuff.'¹¹⁷ In deze berichten werd de Surinamer als voornaamste afnemer van heroïne neergezet. Dit beeld kwam in veel latere berichtgeving over de heroïneproblematiek veelvuldig naar voren.

Een ander interessant geval waarbij de selectiviteit van de journalist duidelijk is, is te zien bij vergelijking van twee kranten uit 1980. In zowel *De Waarheid* als in *Het Vrije Volk* werd dezelfde schatting naar het aantal verslaafden per bevolkingsgroep van Humphrey van Gemd, de coördinator van de in 1979 opgerichte drugs-cafés, opgenomen. De gegeven informatie in beide kranten verschilde echter. In *De Waarheid* werd zowel het aantal Nederlandse als het aantal Surinaamse verslaafden gepresenteerd, namelijk vierduizend respectievelijk negentienhonderd.¹¹⁸ In *Het Vrije Volk* werd daarbij slechts het aantal Surinaamse verslaafden genoemd en werd het aantal Nederlandse verslaafden achterwege gelaten.¹¹⁹ Door de schatting van het aantal Nederlandse verslaafden weg te laten wordt de lezer, waarschijnlijk bewust, op het verkeerde been gezet. De lezer kan interpreteren dat het aantal Surinaamse verslaafden gegroeid was in de afgelopen jaren, zonder te weten dat het aantal Nederlandse verslaafden volgens de schatting van Van Gemd twee keer zo snel gegroeid was. De Surinaamse verslaafden werden in dit artikel centraal gesteld binnen het probleem; de Nederlandse verslaafden werden achterwege gelaten.

De oorzaak voor het hoge aantal Surinaamse verslaafden werd in kranten regelmatig als het gevolg gezien van de culturele ontworteling waarmee de Surinaamse migranten te kampen hadden in Nederland. In *Achter de voordeur*, stelt Blok dat dit beeld onder de gemeentelijke politiek gedurende de jaren zeventig bleef bestaan. Een daarvan was fractievoorzitter Jo Horn van de PvdA. Hij constateerde dat de Surinaamse dakloze verslaafden in een vicieuze cirkel van 'discriminatie – segregatie – discriminatie' beland waren. Zijn collega Hoogkamp-Kok van de CPN zag de Surinaamse verslaafden als slachtoffers van de culturele ontworteling.¹²⁰ Voornamelijk de linkse kranten deelden deze visie. Zo schreef *Het Vrije Volk* in 1976 het alarmerende bericht dat: '[d]e Surinaamse jeugd [...] aan het monster (heroïne) overgeleverd' was.¹²¹ In een ander artikel van *Het Vrije Volk* werd gezegd dat de Surinamers slechts betrokken waren bij de heroïnehandel om hun eigen levensstijl te kunnen

---

¹¹⁷ Z.A., "Je wordt iedere morgen weer rillend wakker", *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 30-06-1979, 19.

¹¹⁸ Z.A., 'Drug-cafés blijven nodig', *De Waarheid*, 16-04-1980, 7.

¹¹⁹ Z.A., 'Heroïne-cafés in Amsterdam 'n groot succes', 5.

¹²⁰ Blok, *Achter de voordeur*, 78.

¹²¹ Z.A., 'Pak-Fang het witte monster', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 10-07-1976, 1.

voorzien: '[z]oals bekend, telt Amsterdam honderden Surinamers, die aan heroïne verslaafd zijn en slechts in hun behoeften kunnen voorzien door zelf in heroïne te handelen'.¹²² In een artikel van *Het Vrije Volk* werd door de Rotterdamse Officier van Justitie gesteld dat de Surinaamse dealers 'vastzitten aan de Chinese drugsimporteurs':

'Surinamers zijn, gedwongen door hun eigen verslaving, de verspreiders van de drugs; [...] omdat ze met hun uitkeringen van de sociale dienst niet aan hun trekken kunnen komen, zijn de Surinamers gedwongen om in stoff te handelen.'¹²³

Ook in het gereformeerde *Nederlands Dagblad* werd medeleven getoond met de maatschappelijk ontwrichte Surinaamse jongeren. De oorzaak van het snel stijgende aantal Surinaamse verslaafden was volgens dit artikel het resultaat van de slechte opvang die de Nederlandse staat aan de Surinamers na de grote migratiegolf had geboden. Hierdoor waren velen van hen maatschappelijk vervreemd geraakt en in aanraking gekomen met heroïne.¹²⁴ Volgens deze berichten, waren de Surinamers eerder slachtoffer dan volksduivel.

In andere kranten werden echter al snel andere stemmen gehoord. De empathie voor de verslaafde Surinamers werd in deze kranten overschaduwd door schrijnende kritiek op het gemeentelijke verslaafdenbeleid. Daarbij werd er angst gezaaid middels stigmatiserende uitspraken over de Surinaamse verslaafden. In een artikel van *De Leeuwarder Courant*, wordt Amsterdam beschreven als 'de stad waar alles maar mag'. Het artikel gaat niet over Amsterdam, maar over de snel groeiende Surinaamse gemeenschap op de Zeedijk. In dit artikel worden de Surinamers op de Zeedijk afgeschreven als '[b]osjes Surinaamse mannen' met 'andere sexuele gewoonten' die 'voor blanke vrouwen een werkelijk gevaarlijk zijn.' Niet alleen waren deze mensen volgens *De Leeuwarder Courant* gevaarlijk voor vrouwen, maar ook voor de rest van Amsterdam: '[d]e handelsfiguren', 'de Chinees in het groot en de Surinamer in het klein', 'maken misbruik' van de 'oncontroleerbaarheid' van Amsterdam.¹²⁵ Daarom concludeert de journalist van de *Leeuwarder Courant* dat het beleid in Amsterdam aangescherpt moet worden:

'Natuurlijk, de Surinamer is ontheemd, is eigenlijk wel een trieste figuur die hier tussen wal en schip in gevallen is en een groot aantal van hen vindt nou eenmaal z'n bestemming niet en komt zo, al stelend en

---

¹²² Z.A., 'Stokken en messen in Amsterdam. Chinezen en Surinamers op Zeedijk slaags', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 23-10-1975, 1.

¹²³ Z.A., 'Surinamers zitten vast aan Chinese drugimporteurs' *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-10-1976, 2.

¹²⁴ P. Jongeling e.a., 'Kruiskade Surinamers: probleem voor Rotterdam', *Nederlands dagblad. Gereformeerd gezinsblad*, 09-08-1976, 5.

¹²⁵ Z.A., 'Alles kan en mag maar in Amsterdam', *De Leeuwarder courant. Hoofdblad van Friesland* 09-08-1975, 23.

handelend in de goot terecht. Maar dan kan je toch niet de zaak met alleen incidentele straffen te lijf gaan. Roei het kwaad bij de wortel uit, wees niet zo'n tolerant stadsbestuur'.¹²⁶

In *Het Nederlands Dagblad* werd de Amsterdamse gemeente ook verantwoordelijk gesteld voor dit 'groeierende drugsprobleem': 'ondertussen zit Amsterdam met de gevolgen van een passief gemeentelijk beleid.' De gevolgen waarover gesproken werd, was: '[e]en groep zwaar verslaafden die niet buiten hun dagelijkse portie heroïne kunnen'. Deze groep bestond volgens het Dagblad 'voornamelijk [uit] Surinamers'.¹²⁷

Kritiek van burgers intensiverde en de Surinaamse verslaafden werden hier regelmatig het doelwit van. Deze kritiek begon sterk zijn weerslag te vinden in vele Nederlandse kranten. *Het Nederlands Dagblad* signaleerde een discriminerende houding onder de burgers tegenover de Surinaamse verslaafden. Het artikel stelde over de verslaafdenproblematiek rondom de Zeedijk vast dat 'het feit dat het om zwarten ging, [...] duidelijk af [deed] aan de bereidheid tot tolerantie' onder de buurtbewoners.¹²⁸ In een artikel van *Het Vrije Volk*, waarin de krant de stigmatisering bekritiseerde, werd deze lage tolerantie en stigmatisering ook duidelijk. In dit artikel spraken een omwonende, een welzijnswerker en de politie zich uit over de situatie op de Rotterdamse Kruiskade, waar zich een vergelijkbare situatie voordeed als op de Amsterdamse Zeedijk. Een omwonende zei in het betreffende artikel:

'Kotsziek wordt ik van al dat geschrijf over junkies. Junkies voor en junkies na. De hele wereld maakt zich bezorgd om die klootzakkes, maar niemand bekommert zich om ons. Niemand maakt zich er zorgen om dat wij er de hele dag tussen moeten leven, tussen die koleretroep'.¹²⁹

In hetzelfde krantenartikel was schrijnend duidelijk dat de Surinaamse verslaafden het doelwit waren van deze burgerkritiek. Zo zegt een welzijnswerker in hetzelfde artikel:

'Sommige verhalen gaan wel 600 keer door de wijk. Als iemand een portemonnee op lijn één is kwijtgeraakt dan hoor je dat nog wekenlang. De zaak ligt hypergevoelig. Door al die verhalen komt er angst, steeds meer angst. Het gevolg is dat elke *buitenlander* gewantrouwd wordt'.¹³⁰

Onder de bevolking waren duidelijk veel kritische stemmen te horen. Deze visies waren in vele krantenartikelen en zelfs documentaires terug te vinden.

---

¹²⁶ Z.A., 'Alles kan en mag maar in Amsterdam', 23.

¹²⁷ P. Jongeling e.a., 'Wrede barmhartigheid', *Nederlands dagblad. Gereformeerd gezinsblad*, 1-6-1979, 1.

¹²⁸ Jongeling, 'Wrede barmhartigheid', 1.

¹²⁹ Z.A., 'Actievoerders Oude Westen: 'Verslaafde van morgen dient zich al aan'', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 14-07-1979, 19.

¹³⁰ Z.A., 'Verslaafde van morgen dient zich al aan'', 19.

In kranten en documentaires werd in veel gevallen de aandacht specifiek op de Surinaamse verslaafden gevestigd. In deze media werden regelmatig de Surinaamse verslaafden middels selectieve en geladen berichtgeving centraal gesteld binnen de heroïneproblematiek in Amsterdam. In een aflevering van Brandpunt van de KRO werd een documentaire gemaakt over de Zeedijk, waarin de heroïnecriminaliteit op de Zeedijk werd weergegeven. Hoewel in sommige krantenartikelen te zien is dat ook blanke junkies op de Zeedijk voor overlast zorgden, was de documentaire van Brandpunt alleen op Surinaamse heroïnedalers en verslaafden gericht.¹³¹ Daardoor werd, volgens Loson, de Landelijke Organisatie van Surinamers in Nederland, gesuggereerd dat alléén de Surinamers op de Zeedijk zich schuldig maakten aan diefstal. Volgens deze organisatie werden de Surinamers door de documentaire op zeer generaliserende wijze neergezet als 'heroïneverkopende, messentrekkende' criminelen. 'Ook onder de Surinamers zijn criminelen, die gestraft moeten worden. Maar we wensen niet te accepteren dat alle Surinamers over één kam geschoren worden', zei de woordvoerder van Loson in een artikel van bescheiden formaat in *Het Vrije Volk*.¹³² Niet alleen Loson constateerde dat de Surinamer in de media een centrale rol begon te vervullen rondom de groeiende heroïneproblematiek. In *Het Vrije Volk* stelde een politieambtenaar namelijk dezelfde tendens vast: '[j]e ziet nu dat iedereen de vinger op de zwarten legt. De blanke verslaafde glipt ertussendoor, hoewel dat er meer zijn.'¹³³

Niet alleen werd de Surinamer in verschillende media middels selectieve berichtgeving centraal gesteld binnen de heroïneproblematiek in Amsterdam, ook de handel in heroïne werd sterk geassocieerd met de Surinaamse gemeenschap. Volgens Marcel de Kort bestond er in Nederland de gewoonte dat drugshandel en drugsgebruik in Nederland toegeschreven werd aan buitenlanders.¹³⁴ Dit blijkt bij de komst van heroïne wederom het geval te zijn. In 1975 stelde de OvJ van Rotterdam dat '[d]e tussenhandel in hard drugs, die worden ingevoerd door Chinezen, voor een groot deel in handen is van rijksgenoten.'¹³⁵ In dit, en vele andere berichten, kreeg de Surinamer het stempel 'tussenhandelaar' opgelegd.

De Surinamer werd door de betrokkenheid bij de handel door sommigen als een belangrijke oorzaak aangewezen voor het stijgende heroïneprobleem in Nederland. Zo stelde een medewerker van het Princenhof, een verslavingscentrum dat zich op Nederlanders richtte, in 1974 in het linkse weekblad *Vrij Nederland* dat heroïne in Nederland groot was geworden door toedoen van buitenlanders. Met buitenlanders doelde hij op Fransen, Chinezen en Surinamers. 'Die laatsten

---

¹³¹ Z.A., 'Surinamers boos op brandpunt'. *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 04-10-1977, 5.

¹³² Z.A., 'Surinamers boos op brandpunt', 5.

¹³³ Z.A., 'Verslaafde van morgen dient zich al aan', 19.

¹³⁴ De Kort, *Tussen patiënt en delinquent*, 230.

¹³⁵ Z.A., 'Officier: Tussenhandel in hard drugs in handen rijksgenoten', *De Leeuwarder Courant. Hoofdblad van Friesland*, 17-01-1975, 15.

zagen hun traditionele handel in hasj en marihuana minder lucratief worden, stapten over op heroïne en verkochten die door'.¹³⁶ Hoewel dit laatste voor een deel waar was, is uit de eerste paragraaf gebleken dat er ook vele andere oorzaken voor de toetreding van Surinaamse jongeren tot de heroïnehandel waren. Daarbij waren het aantal druggerelateerde arrestaties onder Nederlanders in 1973 even hoog als onder de Surinamers. Namelijk allebei ongeveer tweehonderd.¹³⁷ Het is onwaarschijnlijk dat er van begin af aan niet ook Nederlanders van begin af waren bij de handel in heroïne. Het stigma van de Surinamer als dé tussenhandelaar bleef gedurende de jaren zeventig echter bestaan, ondanks dat er ook (bescheiden) berichten in kranten gepubliceerd werden over Nederlanders die zich schuldig maakten aan heroïnehandel.¹³⁸

In *Het Vrije Volk* werd in 1974 door de journalist Nico Polak op vergelijkbare wijze een chronologische uitzaaiing van de heroïne in Amsterdam gesuggereerd: 'Van drieduizend buitenlandse junkies naar de veertigduizend Surinamers, van de Surinamers naar de honderdduizenden werkende Amsterdamse jongeren: zo verspreid zich de heroïneziekte in Amsterdam'.¹³⁹ Met deze uitspraak werd zowel gesuggereerd dat de heroïne over de gehele Amsterdamse Surinaamse gemeenschap aan het verspreiden was, als dat de heroïne via deze Surinamers naar de Hollandse jeugd doorlekte. In deze berichtgeving was de Surinamer niet langer slachtoffer. Integendeel, zij werden als een gevaar voor de maatschappij - het vergrotende heroïneprobleem -, ofwel als de volksduivel aangewezen.

In de tweede helft van de jaren zeventig werd de omvang van de heroïneproblematiek steeds groter. Met de crisis rondom het Doelengebouw constateerde het *NRC Handelsblad*:

'Niet eerder heeft in de hoofdstad de verslaafde aan drugs zo in de belangstelling gestaan als in de afgelopen maanden. De buurtbewoners weten geen raad en de gemeente en buurten willen niet nog een 'Doelen of SOSA'. Gebouwen waar opvang de insteek is, maar 'links-rechts dealen en parkeermeters leeghalen' de realiteit is, moet uitgebannen worden'¹⁴⁰

De grootschalige opvang van de Surinaamse verslaafden was volgens dit artikel niet langer mogelijk, omdat de het SOSA-Gebouw en het Doelengebouw hadden laten zien dat opvang gebouwen voor de Surinaamse verslaafden centra werden van diefstal en drugshandel. Hoewel deze centra zeker voor grote overlast zorgden, creëerden kranten hiermee een zeer negatief stigma over de Surinaamse verslaafden: zij waren dealers en rovers. Ditzelfde dealer- en roverstigma werd

---

¹³⁶ Z.A., 'Honderden Surinamers gaan in Amsterdam aan heroïne ten onder', *Amigoe di Curacao. Weekblad voor de Curacaosche eilanden*, 26-07-1974, 6.

¹³⁷ Z.A., 'Honderden Surinamers gaan in Amsterdam aan heroïne ten onder', 6.

¹³⁸ Z.A., 'Gearresteerd wegens heroïne-handel', *Nieuwsblad van het Noorden*, 13-08-1976, 2.

¹³⁹ N. Polak, 'Heroïne. Een nieuwe godsdienst voor het volk', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 20-07-1974, 17.

¹⁴⁰ Z.A., 'Oorzaak wordt vergeten', *NRC Handelsblad* 9-3-1979, SA, 'Drugsbestrijding III', 363577.

veelvuldig door sensatiekrant *De Telegraaf* gehanteerd. In een artikel uit 1976 werden de Surinamers op de Zeedijk in deze sensatiekrant beschreven als ‘een leger heroïnedalers [...] en zakkenrollers’.¹⁴¹ De suggestieve beeldvorming is in dit citaat duidelijk. De verslaggever spreekt niet over een groep, maar kiest voor de agressieve term ‘leger’. De Nederlandse kranten stonden vol met dergelijke suggestieve berichtgeving; een steeds negatiever beeld begon in de loop van de jaren zeventig van de Surinaamse verslaafden in kranten te verschijnen. Angst voor een escalatie werd dikwijls in de krant uitgesproken. Zo riep het *Nederlands Dagblad* in 1976 de angst uit: ‘Als het hier zo doorgaat wordt het nog erger dan in de States!’¹⁴²

Deze vergelijking tussen de Surinaamse gemeenschap in Amsterdam en de Amerikaanse zwarte wijken werd in deze periode vaker gemaakt in de krant. Deze vergelijking geeft de morele paniek die er heerste weer. Door het maken van de vergelijkingen tussen de Surinaamse verslaafden in Amsterdam en de Amerikaanse getto’s, creëerden de media een angstbeeld, waartegen ingegrepen moest worden. Zo werden de Surinaamse verslaafden in de media weerspiegeld als een bedreiging voor de maatschappelijke waarden. In deze traditie schreef *De Telegraaf* in 1977 dat de Zeedijk de jaren voorafgaand aan 1977 het ‘imago [had] gekregen van een zwarte getto, het zogenaamde ‘Harlem’ in de binnenstad van Amsterdam’.¹⁴³ De New Yorkse wijk Harlem werd door de grootschalige migratie van Afro-Amerikanen vanaf 1920 snel in een voornamelijk zwarte wijk in New York.¹⁴⁴ Na de Tweede Wereldoorlog zou deze wijk een 96% zwarte populatie hebben.¹⁴⁵ Deze wijk kreeg internationaal al spoedig een berucht karakter. Met de snelle opkomst van heroïne in New York in de jaren zestig werd de reputatie van deze wijk nog slechter. In een hoog tempo raakten vele duizenden zwarte Amerikanen in deze wijk verslaafd aan heroïne.¹⁴⁶ Zwarte gangs deelden de lakens uit en dealden openlijk heroïne op straat; de politie kwam hier nauwelijks.¹⁴⁷ Met gemiddeld honderd moorden per jaar werd deze wijk gezien als een van de meest criminele wijken van de Verenigde Staten.¹⁴⁸ Het trekken van de vergelijking tussen wijken als Harlem en de Amsterdamse Zeedijk, waar rond de vijfhonderd Surinamers dagelijks heroïne gebruikten en de criminaliteit zich voornamelijk beperkte tot drugshandel en diefstal, was ronduit overtrokken. Deze, en vele andere berichten hielpen mee aan het creëren de vergrotende angst in de media, waarvan de Surinaamse verslaafden als de volksduivel in Nederlandse en Amsterdamse kranten het doelwit waren.

---

¹⁴¹ G. van de Kreeke, ‘Wereld van helers en dealers groot mysterie voor politie’ *De Telegraaf*, 28-05-1977, 67.

¹⁴² P. Jongeling e.a., ‘Kruiskade Surinamers’, 5.

¹⁴³ Koring, ‘Noodsituatie onder de Surinaamse jongeren’, 7.

¹⁴⁴ W. Kornblum, ‘Drug Legalization and the Minority Poor’, *The Milbank Quarterly*, 69, (1991), 415-435, aldaar 415.

¹⁴⁵ C. McCord en H. Freeman, ‘Excess mortality in Harlem’, *The New England Journal of Medicine*, 322 (1990) 173-177, aldaar 173.

¹⁴⁶ Kornblum, ‘Drug Legalization and the Minority Poor’, 423.

¹⁴⁷ Ibidem, 423.

¹⁴⁸ McCord, ‘Excess mortality in Harlem’, 176

Conclusie

De Surinaamse verslaafden in Amsterdam brachten veel reacties teweeg van de gemeentelijke politiek, het maatschappelijk middenveld en kranten. In dit onderzoek zijn de reacties van deze drie actoren op het groeiende aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam tussen 1972 en 1981 onderzocht: de periode waarin de Amsterdamse Zeedijk werd benoemd tot 'het Harlem van Amsterdam'.

Aan het begin van de jaren zeventig veranderde twee gebeurtenissen het Nederlandse sociale klimaat drastisch: heroïne won vanaf 1972 in Nederland op grote schaal aan populariteit, daarnaast migreerden er vanaf 1973, na de aankondiging van de Surinaamse afhankelijkheid, honderdduizenden Surinamers naar Nederland. Deze samenkomst zou voor een grote groep Surinaamse migranten tot catastrofale gevolgen leiden. Hoewel heroïne drug al in de negentiende eeuw was ontwikkeld was gebruik van deze drug in Nederland, in tegenstelling tot morfine en opium, vrijwel geheel afwezig. Morfine werd destijds - en wordt nog steeds - als geneeskundig middel gebruikt. Deze drug heeft echter nooit grote maatschappelijke problematiek met zich meegebracht. Opium, waarvan heroïne een derivaat is, werd in de twintigste eeuw door de Chinese gemeenschap in Amsterdam dagelijks gebruikt. Toen de Chinese opium door de Amsterdamse jeugd ontdekt werd, begonnen de autoriteiten op te treden tegen de Chinese opiumhandelaren. Door het politieoptreden kwam er een gat in de markt die opgevuld zou worden door heroïne. De Surinaamse migranten die in deze periode naar Nederland kwamen hoopten een betere toekomst tegemoet te komen. Door verschillende factoren bleek het opbouwen van een nieuwe toekomst voor vele Surinamers echter moeilijker dan verwacht. Vele Surinaamse jongeren kwamen in deze periode in aanraking met heroïne. Een groot deel van hen werd consument-dealer: zij bekostigden hun gebruik door middel van handel in heroïne. In de eerste paragraaf zijn verschillende verklaringen gegeven voor de uitbraak van heroïne onder de Surinaamse jongeren in Amsterdam in de beginjarenzeventig. Het gebrek aan kansen op de formele arbeidsmarkt was een belangrijke factor. Het lukte vele Surinaamse jongeren niet om een baan te vinden. Op de Zeedijk hingen reeds vele Surinamers voor de komst van heroïne. Sommige van hen verkochten hasj en marihuana. De Chinese heroïnehandelaren waren met de komst van heroïne in Nederland agressief opzoek naar tussenhandelaren voor de verkoop van hun waar. Zij benaderden Surinaamse jongeren op de Zeedijk en zelfs op het vliegveld en haalde hen over om als tussendealers te gaan werken. Andere Surinaamse jongeren zwierven verveeld en ontheemd door Amsterdam. Op de Zeedijk ontmoetten zij mede-Surinamers. Via hen raakten zij in aanraking met de heroïne. Zo breidde de heroïneverslaving op een hoog tempo uit onder de Surinaamse jongeren.

In 1974 werd gesignaleerd dat er naar schatting duizend heroïneverslaafden in Amsterdam waren. In de eerste plaats werd het maatschappelijk middenveld verantwoordelijk gesteld voor het groeiende aantal Surinaamse heroïneverslaafden in Amsterdam. De gevestigde verslavingszorg bleek echter door een cultuurkloof slecht toegankelijk voor de Surinaamse verslaafden. Freddy Axwijk richtte hierom verschillende welzijnsinstellingen op voor de Surinaamse verslaafden. Opvang en zorg waren de prioriteit, afkicken het uiteindelijke doel, op de voorwaarde dat de verslaafde hiertoe gemotiveerd was. Via subsidies steunde de gemeente aanvankelijk de op abstinenterichte welzijnsinstelling Wan Pipel van Axwijk. Toen de Surinaamse verslaafden echter voor grote overlast in de Amsterdamse binnenstad zorgden, begon de gemeente actiever op te treden. In 1978 schoonde de gemeente door middel van politieacties de Zeedijk op. Toen later het SOSA-gebouw en daarna het Doelengebouw, de opvangtehuizen voor Surinaamse verslaafden, veranderden in de centra van de Amsterdamse drugshandel zag de gemeente zich gedwongen deze panden te sluiten en actief naar alternatieven te zoeken. De gemeente besloot laagdrempelige, abstinenterichte methadonverstrekking in de vorm van een methadonbus op te zetten. Daarnaast zouden onder de leiding van Srefidensi meerdere kleinschalige opvangcafés worden opgezet. De opvangcafés veranderden echter spoedig weer in handelscentra voor heroïne. In 1981 werden deze cafés gesloten en viel het doek voor de Surinaamse welzijnsinstellingen van Axwijk voorgoed. De projecten van Axwijk hadden over de zeven jaar tijd slechts geringe resultaten geboekt: het aantal Surinaamse verslaafden was alleen maar gegroeid en de buurtbewoners stonden zeer negatief tegenover het gemeentelijke drugsbeleid, de welzijnsinstellingen en de verslaafden door de overlast die er in de jaren door de Surinaamse verslaafden was bezorgd. Wethouder Polak Emzn van Volksgezondheid constateerde in 1981 dan ook dat het huidige drugsbeleid gefaald had. Hierom nam de gemeente vanaf dit jaar het heft in eigen hand door de drugshulpverlening vanuit de gemeente actief te sturen. Abstinentie werd vanaf nu niet langer de insteek. Daarentegen stond de gemeente een geïntegreerd drugsbeleid voor, waarbij hulpverlening en het oplossen van de openbare-orde-problematiek centraal stonden. Onderhoudsgerichte methadonverstrekking kwam in het hart van het Amsterdamse drugsbeleid te staan. Het idee was dat middels onderhoudsgerichte methadonprogramma's de verslaafde zou kunnen normaliseren en de buurtbewoners minder belast zouden worden.

In de derde paragraaf is de berichtgeving in verschillende kranten over de Surinaamse verslaafden onderzocht aan de hand van de theorie over de *morele paniek* (moral panic) van Stanley Cohen. Deze theorie stelt dat een persoon of groep personen middels massamedia wordt gedefinieerd als een bedreiging voor maatschappelijke waarden en interesses. Deze groep personen wordt ook wel de *volksduivel* (*folk devil*) genoemd. In deze paragraaf is getoond dat de Surinaamse

verslaafden in de periode 1974 tot 1981 door sommige kranten als slachtoffer van een grotere maatschappelijke problematiek werden weergegeven, maar dat zij in andere berichten overwegend werden afgebeeld als de personificatie van de in media gecreëerde morele paniek. In 1974 werd in de media gesignaleerd dat er naar schatting duizend Surinaamse verslaafden in Amsterdam waren. Hoewel volgens deze schattingen het aantal Surinaamse verslaafden in Amsterdam het aantal blanke verslaafden nooit oversteeg, was de berichtgeving over de Surinaamse verslaafden zeer omvangrijk en bovenal negatief geladen. In vele artikelen werden er criminele stigma's op de Surinaamse verslaafden geprojecteerd. Zij werden bijvoorbeeld 'messentrekkers', 'zakkenrollers' en 'heroïnedealers' genoemd. Sommige belangenpartijen probeerden via de media deze stigma's te doorbreken en poogden het krantenpubliek te laten zien dat niet alleen Surinamers dergelijk crimineel gedrag vertoonden. In deze artikelen werden de Surinaamse verslaafden dan ook bovenal als slachtoffer en niet als volksduivel gezien. Echter, in andere artikelen werden de Surinaamse verslaafden verantwoordelijk gesteld voor de uitzaaiing van heroïne onder de Amsterdamse jeugd. De Surinaamse verslaafde werd in een enorm aantal kranten artikelen neergezet als de tussenhandelaar in heroïne bij uitstek. In andere artikelen werden de Surinaamse verslaafden in Amsterdam vergeleken met de criminele zwarte getto's in de Verenigde Staten. Met dergelijke artikelen werd een groot angstbeeld op de Surinaamse verslaafden in de media geprojecteerd. Zij werden neergezet als een grote bedreiging voor de maatschappelijke waarden, ofwel als de volksduivel.

Discussie

Door beperkingen in het bronnenmateriaal en de beperkte omvang van deze scriptie zijn er enkele kanttekeningen te plaatsen bij dit onderzoek. Om binnen de omgangsnorm van de scriptie te blijven is er voor een gedeeltelijk arbitraire tijdsafbakening gekozen. Pas jaren na 1981, het jaar dat de gemeente de regie over het verslaafdenbeleid in Amsterdam in handen nam, zouden de verslaafde Surinamers naar de achtergrond in de politieke en publieke agenda verschuiven. De oorzaken hiervan zijn talrijk. Echter, deze vallen buiten de grenzen van deze scriptie. Notie van enkele in de literatuur gegeven verklaringen hiervoor is op zijn plaats. In sommige literatuur wordt gesteld dat het methadonprogramma mogelijk deels heeft bijgedragen aan het verdwijnen van de Surinaamse heroïneverslaafden uit de publieke en politieke agenda's, andere stemmen wijzen op de vermindering van de populariteit van de heroïne door de komst van cocaïne.¹⁴⁹ Daarnaast zou een andere interessante ontwikkeling plaatsvinden. Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig zou een nieuwe migrantengroep in plaats van de Surinamers in de media in het middelpunt van de aandacht in verband met harddrugproblematiek komen te staan, namelijk de Marokkaanse migranten.¹⁵⁰ Verder onderzoek naar deze latere periode wordt dan ook aangemoedigd.

Een tweede beperking in dit onderzoek, is dat het krantenonderzoek voornamelijk beperkt is gebleven tot de kranteselecties van *Delpher* en het *Stadsarchief Amsterdam* over het betreffende onderwerp. Mogelijk zouden de resultaten kunnen verschillen als *alle* of in ieder geval meer Nederlandse kranten over dit onderwerp worden ingezien. Een laatste beperking van dit onderzoek is dat er bij het krantenonderzoek voornamelijk gezocht is naar verhalen over Surinaamse verslaafden. Er is in deze scriptie niet gekeken of bijvoorbeeld de Molukse verslaafden op een gelijke manier in de media werden weergegeven als de Surinaamse verslaafden. De hoop bestaat dat dit onderzoek andere onderzoekers zal inspireren om deze beperkingen in acht te nemen en te overbruggen in vervolgonderzoek.

---

¹⁴⁹ Blok, *Achter de voordeur*, 100; M. Katz e.a (documentaire) *Andere Tijden. De heroïne-epidemie* (Hilversum 2014).

¹⁵⁰ K. van Es, 'Heroïne boort nieuwe verslaafdenmarkt aan', *Het Parool* 1-7-1992, 4.

Bronnen

Archieven

1. Stadsarchief Amsterdam, 30486, Stadsarchief Amsterdam. Persdocumentatie op onderwerp, 2018, 'Drankbestrijding; Drugsbestrijding I 1975 – 1979'.
2. Stadsarchief Amsterdam, 30486, Stadsarchief Amsterdam. Persdocumentatie op onderwerp, 2019, 'Drugsbestrijding II 1975-1979'.
3. Stadsarchief Amsterdam, 30486, Stadsarchief Amsterdam. Persdocumentatie op onderwerp, 2020, 'Drugsbestrijding III; Dierenbescherming; Vereniging voor Vreemdelingenverkeer; Toerisme I 1975-1979'.
4. Stadsarchief Amsterdam, 1033 Stichting Sociale Kontakt Sentra, 88-89 'Stukken betreffende de samenwerking met de Stichting Srefidensie en het project Wan Pipel. 1977 – 1981'.

Krantenartikelen

1. Berg, F. Van den, 'Als ze weer gewoon zijn zijn het schatten', *De Waarheid* 15-03-1979,4.
2. Es, K. van, 'Heroïne boort nieuwe verslaafdenmarkt aan', *Het Parool* 1-7-1992, 4.
3. Jongeling, P., e.a., 'Kruiskade Surinamers: probleem voor Rotterdam', *Nederlands dagblad. Gereformeerd gezinsblad*, 09-08-1976, 5.
4. Jongeling, P., e.a., 'Wrede barmhartigheid', *Nederlands dagblad. Gereformeerd gezinsblad*, 1-6-1979, 1.
5. Koring, C., 'Noodsituatie onder de Surinaamse jongeren', *De Telegraaf*, 22-10-1976, 7.
6. Knoop, H., 'Meeste verslaafde jongeren uit betere milieus "Met marhuana begon ik op mijn veertiende"', *De Telegraaf* 13-11-1965, 7.
7. Kreeke, G. van de, 'Wereld van helers en dealers groot mysterie voor politie' *De Telegraaf*, 28-05-1977, 67.
8. Polak, N., 'Heroïne. Een nieuwe godsdienst voor het volk', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 20-07-1974, 17.
9. Z.A., '1000 Sur. in Amsterdam verslaafd aan heroïne', *Vrije Stem. Onafhankelijk weekblad voor Suriname*, 29-07-1974, 3.
10. Z.A., 'Van hippies tot opiumschiivers en van platzak tot zeer rijk. Een Amsterdams avondje uit met de vreemdelingenpolitie', *Nieuwsblad van het Noorden* 11-09-1972, 4.
11. Z.A., '2.400 verslaafden? Caljé: 'Lariekoeke'', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 27-09-1974, 3.
12. Z.A., 'Honderden Surinamers gaan in Amsterdam aan heroïne ten onder', *Amigoe di Curacao. Weekblad voor de Curacaosche eilanden*, 26-07-1974, 3.
13. Z.A., 'Surinamers uit kraakflat gezet', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistischdagblad*, 10-08-1974.
14. Z.A., 'Bezetting heeft succes. Surinamers krijgen hun jeugdcentrum.' *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 27-09-1974, 3.
15. Z.A., 'Officier: Tussenhandel in hard drugs in handen rijksgenoten', *Leeuwarder Courant. Hoofdblad van Friesland*, 17-01-1975, 15.

16. Z.A., 'Alles kan en mag maar in Amsterdam', *Leeuwarder courant. Hoofdblad van Friesland*, 09-08-1975, 23.
17. Z.A., 'Stokken en messen in Amsterdam. Chinezen en Surinamers op Zeedijk slaags', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 23-10-1975, 1.
18. Z.A., 'Pak-Fang het witte monster', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 10-07-1976, 1.
19. Z.A., 'Gearresteerd wegens heroïne-handel', *Nieuwsblad van het Noorden*, 13-08-1976, 2.
20. Z.A., 'Surinamers zitten vast aan Chinese drugimporteurs' *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-10-1976, 2.
21. Z.A., 'Opvang Surinaamse verslaafden zonder aantoonbaar succes', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad* 02-05-1977, 7.
22. Z.A., 'Surinamers boos op brandpunt'. *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 04-10-1977, 5.
23. Z.A., 'Politie doet inval in cafés Zeedijk', *De Waarheid*, 23-11-1978, 1.
24. Z.A., 'Situatie op Zeedijk na acties explosief' *De Telegraaf*, 24-11-1978, 3.
25. Z.A., 'Srefidensi dient plan toch in. Verslaafden willen nieuwe sociëteit', *De Waarheid*, 07-02-1979, 3.
26. Z.A., 'Sosa-jeugd kraakt nu stadsdoelen', *De Waarheid*, 12-02-1979, 5.
27. Z.A. 'Hulpverleners stellen voor: Geen noodwoningen maar cafés voor heroïneverslaafden', *De Waarheid*, 31-05-1979, 3.
28. Z.A., 'Geen bezwaar tegen caféplan heroïneverslaafden' *De Waarheid*, 02-06-1979, 3.
29. Z.A., 'Doelen ontruimd', *De Waarheid*, 20-06-1979, 4.
30. Z.A., "Je wordt iedere morgen weer rillend wakker", *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 30-06-1979, 19.
31. Z.A., 'Actievoerders Oude Westen: 'Verslaafde van morgen dient zich al aan'', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 14-07-1979, 19.
32. Z.A., 'Opvangcafé moet dicht', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 28-07-1979, 5.
33. Z.A., 'Heroïne-café's in Amsterdam een groot succes', *Het Vrije Volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 15-04-1980, 5.
34. Z.A., Drug-café's blijven nodig', *De Waarheid*, 16-04-1980, 7.

Beeldmateriaal

1. Delaey, I., e.a. (documentaire), *Een onverwacht tussenstation. Surinaamse verslaafden en dealers op de Zeedijk* (Amsterdam 2013). Te raadplegen via:
<http://www.youtube.com/watch?v=0snOmlgozwM>
2. Ruigrok, P., e.a. (documentaire), *Andere Tijden. Bureau Warmoesstraat deel 2* (Hilversum 2011). Te raadplegen via:
<http://tvblik.nl/andere-tijden/bureau-warmoesstraat-2-2>
3. Katz, M., e.a (documentaire) *Andere Tijden. De heroïne-epidemie* (Hilversum 2014). Te raadplegen via:
<http://www.documentaire.net/review/andere-tijden-de-heroine-epidemie/>

Literatuur

1. Boterman, W., *Nieuwe woonpatronen van middenklassegezinnen in Amsterdam* (Amsterdam 2013).
2. Blok, G., *Ziek of Zwak. De geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland* (Amsterdam 2011).
3. Blok, G., *Achter de voordeur. Sociale psychiatrie vanuit de GGD Amsterdam in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2014).
4. Buning, C. e.a., 'The practical business of treatment. The 'methadone by bus' project in Amsterdam', *British Journal of Addiction* (1990) 85, 1247-1250.
5. Fijnaut, C., en F. Bovenkerk, *Inzake Opsporing. Enquêtecommissie opsporingsmethoden* (Den Haag 1995).
6. Gelder P. van, en I. van Wetering, 'Zielskracht, wraakgeesten en zombies. Vertogen rond drugverslaving bij Creools-Surinaamse migranten in Amsterdam', *Medische antropologie*, 3 (1991) 3-27.
7. Hunt, A., 'Moral Panic' and Moral Language in the Media', *The British Journal of Sociology*, Vol. 48, No. 4 (1997) 629-648.
8. Keeney, E., en R. Saucier, *Lowering the Threshold. Models of Accessible Methadone and Buprenorphine Treatment* (Z.P. 2010).
9. Korf, D. en M. de Kort, *Drugshandel en drugsbestrijding* (Amsterdam 1990).
10. Kornblum, W., 'Drug Legalization and the Minority Poor', *The Milbank Quarterly*, 69, (1991), 415-435.
11. Kort, M. de, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum 1955).
12. Leuw, Ed., 'Initial construction and development of the official Dutch drug policy' in : Ed. Leuw en I. Haen Marshall eds., *Between prohibition and legalization. The Dutch experiment in drug policy* (New York 1996) 23-41.
13. McCord, C. en H. Freeman, 'Excess mortality in Harlem', *The New England Journal of Medicine*, 322 (1990) 173-177.
14. Mold, A., 'Illicit drugs and the rise of epidemiology during the 1960s', *Epidemiol community health*, 61, 2007, 278-281.
15. Nieuwkerk, M. Van, *De krekel en de mier. Fabels en feiten over maatschappelijke stijging van Creoolse en Hindoestaanse Surinamers in Nederland* (Amsterdam 2000).
16. Portegijs, N., *Drugs in mokum* (Amsterdam 1986).
17. Rath, J., 'Een etnische stoelendans in Mokum? Over de economische incorporatie van immigranten en hun nakomelingen Amsterdam', *De zevende 50 jaar Sociaal-culturele Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam* (Amsterdam 1998) 235-249.
18. Sijlbing, G., e.a., *Het gebruik van heroïne onder Surinaamse migranten in Nederland* (Amsterdam 1978).
19. Spoor, A. (red.), *NRC Handelsblad 1970/1980. Een bloemlezing uit de eerste 10 jaar* (Amsterdam 1980).
20. Willems, G., *Suriname. De schele onafhankelijkheid* (Amsterdam 1983).
21. Wouters, D., *De Regenboog 25 jaar. Zorg op straat* (Amsterdam 2000).